

JAKAMISTALOUS JA ALUSTATYÖ

JAKAMISTALOUS
JA
ALUSTATYÖ

Kannen kuva: Jakamistalous ja alustatyö työpajassa 17.8.2018 tulevaisuusvaliokunta kokeili ensimmäisen kerran asiantuntijoiden kuulemista verstasmaisesti eduskunnan uusissa luovissa tiloissa. Tilat rakennettiin tulevaisuusvaliokunnan ehdotuksesta eduskunnan peruskorjauksen yhteydessä. Tulevaisuusvaliokunta osallistui tilojen suunnitteluun ja testaamiseen. Tilat ovat koko eduskunnan käytössä.

Takakannen kuva: osa teoksesta Tulevaisuus, Wäinö Aaltonen (1932), eduskunnan taidekokoelma. Kuvaaja: Vesa Lindqvist.

Tulevaisuusvaliokunta

00102 Eduskunta

www.eduskunta.fi

Helsinki 2018

ISBN 978-951-53-3679-8 (nid.)

ISBN 978-951-53-3680-4 (PDF)

ISSN 2342-6594 (painettu)

ISSN 2342-6608 (verkkójulkaisu)

Sisälllys

Esipuhe.....	5
1. Yhteenveto ja toimenpidesuosituksset	7
1.1. Jakamistalous ja alustatyö -työpaja	7
1.2. Jakamistalous ja alustatyö -työpajan toimenpide-ehdotus: toimeentuloakaari	9
1.3. Suomi kestävän keikkatalouden kansainväliseksi edelläkävijäksi	10
2. Jakaminen, alustatyö ja lohkoketjut – Suomi kestävän keikkatalouden edelläkävijäksi, Mats Nylund, Yrkeshögskolan Arcada	12
2.1. Johdanto	12
2.1.1. Selvityksen lähtökohdat ja tutkimusmenetelmät.....	13
2.2. Jakamistalouden kehitys Suomessa.....	15
2.2.1. Jakamistalous ja Euroopan unioni	22
2.3. Jakamistalous ja työelämä	24
2.3.1. Keikkatalous uuden työn luojana	25
2.3.2. Keikkatalous ja työn loppu	29
2.3.3. Keikkatalous työntekijöiden aseman heikentäjänä.....	30
2.4. Lohkoketjuteknologian nousu	35
2.5. Johtopäätökset	41
2.6. Poliittiset suositukset, tavoitteet ja toimenpiteet.....	44
Lähteet	47
3. Jakamistalous ja alustatyö -työpajaan kutsuttujen asiantuntijoiden politiikkasuositukset.....	50
3.1. Inka Hassinen	50
3.2. Antti Kasvio	51
3.3. Jani Laatikainen.....	53
3.4. Jussi Salokangas	56

3.5. Anu Suoranta	57
3.6. Juhana Venäläinen.....	58

Esipuhe

Jakamistaloudesta on kirjoitettu paljon. On tutkimusta, ennusteita ja määrittelykamppailuja. On tilastoja ja vertailuja. On pohdintaa siitä, millä tavoin jakamistalous muuttaa elinkeinotoimintaa, kaupunkitilaa tai ihmisten välisiä suhteita.

Kielen kehitys seurailee ilmiön ymmärrystä: alkujaan muodottomalta näyttänyt möhkäle hahmottuu yhä tarkemmin, taipuu vähitellen aikalaisanalyysiin. Sanana jakamistalous on jo hiljalleen alkanut väistyä sen osa- ja rinnakkaisilmiöitä tarkemmin kuvaavien käsitteiden tieltä. Puhutaan alustataloudesta ja keikkataloudesta, alustayrittäjyydestä ja mikroresursien jakamisesta.

Jakamistalous sijoittuu ympäristöön, jossa valtioiden rajoilla, työsuhteen ehdoilla tai edes valuutoilla ei välttämättä ole enää perinteistä merkitystä ja jossa näihin perusoletuksiin kiinnittyviä lakeja on vaikea soveltaa. Suomalaisesta keskustelusta ovat kuitenkin toistaiseksi uupuneet konkreettiset ehdotukset siitä, miten julkisen vallan tulisi suhtautua jakamistalouteen. Tämä on hämmästyttävää, sillä tarve säädösperustan kehittämiseen on ollut itsestäänselvyys jo pitkään.

Toistaiseksi viranomaiset ja poliitikot ovat reagoineet muutokseen hitaasti. Pisimmällä on ehkä verottaja, jonka linjaukset mahdollistavat majoitustoiminnan alustojen kautta mutta ovat toisaalta tukahduttaneet aikapankkitoiminnan. Pian tiedämme enemmän myös heinäkuussa 2018 voimaan tulleen taksiuudistuksen vaikutuksista.

Vielä ovat useimmat jakamistalouden suuret kysymykset auki. Kuka omistaa ihmisten tiedot, kun niistä on tullut arvotavaraa? Mistä muodostuu toimeentulon turva, kun kasvava joukko jää sosiaaliturvabyrokratian katvealueille? Miten työtä oikeudellistetaan, kun sen peruskategoriat liudentuvat? Pitääkö verottaa työtuloa, joka maksetaan jossakin virtuaalitali yhteisövaluutassa? Miten kaikesta tästä muutoksesta ja sotkusta rämmitään kohti selaista yhteiskuntaa, joka olisi myös ekologisesti kestävällä pohjalla?

Niin, vaikka keskustelu jakamistaloudesta on tunnistanut jo lukuisia ilmiöitä ja ongelmia, toistaiseksi konkreettiset ratkaisuehdotukset ovat olleet harvassa.

Tulevaisuusvaliokunnan jakamistalous-hanke syntyi paikkaamaan omalta osaltaan tätä puutetta. Raportti koostuu tutkija Mats Nylundin yhteenvedosta sekä eri alojen asiantuntijoiden sen pohjalta laatimista politiikkasuosituksista. Raportin punaisena lankana on jakamistalouden vaikutus työhön. Painotuksen taustalla on ymmärrys työstä keskeisenä ihmisten arkea ja keskinäisiä suhteita määrittävänä tekijänä. Vaikka työn tekemisen tavat ja suhteet muuttuvat koko ajan, sen merkitystä ihmisten ja yhteiskunnan ydinkäsitteenä ei kiistä kukaan.

Raporttiin pyydetyissä asiantuntijakommenteissa jakamistalouden synnyttämät muutokset yhdistettiin laajempaan ansiotulojen, työsuhdemuotojen ja itse työn sirpaloitumisen trendiin. 1900-luvun jälkipuoliskon hyvinvointivaltiorakenteet syntyivät kiinteässä yhteydessä silloiseen työelämään, ja siten on selvää, että työelämän muutos näkyy myös niissä

tarpeena uudistua. Jos siihen ei vastata, työn perinteisten kategorioiden liudentuminen synnyttää kasvavan joukon väliinputoajia, joiden kohdalla toimeentulon turva, mahdollisuus kouluttautumiseen tai työn tekemisen ehdot eivät enää toteudu siten kuin meillä säällisenä pidetään.

Projektin yhteydessä järjestetyn työpajan lopputulemista ehkä radikaalein olikin ehdotus kokonaisuudistuksesta, jossa lait tulonsiirroista ja ansiotuloista koottaisiin yhden ”toimeentulokaaren” alle. Ehdotuksen taustalla on huomio siitä, että jo nyt lähes kaikki suomalaiset saavat elämänsä aikana sekä tulonsiirtoja että työtuloja, ja hyvin monet myös samanaikaisesti. Koska näitä toimeentulon lähteitä jatkuvasti suhteutetaan toisiinsa, ei niiden erillinen käsittely ole mielekäästä.

On tärkeää huomata, että jakamistalous ja sen lähi-ilmiot muokkaavat yhteiskuntaa laaja-alaisesti ja vaativat politiikalta paljon tätä raporttia laajempaa paneutumista. Sivuuun jäivät nyt monet tietosuojaan ja tiedon omistajuuteen liittyvät kysymykset, sellaisetkin, jotka liittyvät läheisesti työn ja toimeentulon käsitteisiin. Lähitulevaisuudessa mikrotiedon tuottaminen ja kerääminen voidaan mieltää työksi. Jo nyt ihmiset kertovat itsestään korvausta vastaan erilaisilla gallupalustoilla tai vastaavat matkatoimiston kyselyyn saadakseen osallistua lahjakorttiarvontaan. Lähes kaikilla alustoilla toimintaa tallennetaan ja arvioidaan, ja näillä mainepisteillä on selkeä taloudellinen arvo.

Näiden jo käynnissä olevien prosessien lisäksi voi jakamistalous tuottaa myös vaikeammin ennakoitavia kehityskulkuja. Mitä tapahtuu, jos työn siirtyminen globaaleille alustoille laskee sen hintaa ja toisaalta helpottaa vaihdantaa ja yhteiskäyttöä rahatalouden ulkopuolella? Voisiko koko modernin ajan jatkunut rahatalouden laajentuminen vaihtaa suuntaa? Ja jos näin käy, jos ihmiset ryhtyvät kasvattamaan hyvinvointiaan virallisen ansiotyön sijasta lähiyhteisöjen vertaisverkostoissa, miten verot silloin kerätään?

Kysymyksiä on jo paljon. Vastauksia vielä vähän. Se on hieno, jännittävä ja vähän pelottavakin tilanne. Se on mahdollisuus muuttaa yhteiskuntaa entistä paremmaksi.

Tulevaisuusvaliokunnan puolesta kiitän dosentti Mats Nylundia Jakamistalous ja alustatyö -raportin kirjoittamisesta, sekä neuvotteleva virkamies Inka Hassista, toimitusjohtaja Jani Laatikaista, dosentti Antti Kasviota, OTM Jussi Salokangasta, työehtoasiantuntija Anu Suorantaa ja yliopistotutkija Juhana Venäläistä raportin kommentoimisesta ja toimenpidesuosittelusten jatkokehittelystä 17.8.2018 järjestetyssä työpajassa.

Nyt on meidän poliitikkojen aika tehdä se, mitä varten meidät on näihin hommiin valittu.

Anna Kontula

Kansanedustaja (vas.)

Tulevaisuusvaliokunnan Jakamistalous ja alustatyö -hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja

1. Yhteenveto ja toimenpidesuosituks

Tulevaisuusvaliokunta kuuli syysistuntokaudella 2015 sekä kevät- ja syysistuntokaudella 2016 laajasti asiantuntijoita jakamis- ja alustataloudesta. Kuulemisissa hyödynnettiin myös seminaarityylistä avointa kuulemistä, joka järjestettiin eduskunnan Pikkuparlamentissa.

Näiden kuulemisten perusteella valiokunta päätti syksyllä 2017 tilata Yrkeshögskolan Arcadasta, dosentti Mats Nylundilta selvityksen, jonka tavoitteena oli selvittää jakamistalouden leviämistä Suomessa ja maailmalla. Selvityksen erityisenä näkökulmana oli jakamistalouden vaikutukset työelämään. Maaliskuussa 2018 valmistunut selvitys toimenpidesuosituksineen löytyy tämän raportin luvusta 2. Koska selvitys sisältää runsaasti eri tasoisia ja eri tahoille suunnattuja toimenpidesuosituksia, tulevaisuusvaliokunta jatkoi aiheen käsittelyä kutsumalla kokoon asiantuntijatyöpajan, jossa arvioitiin ja tarkennettiin alkuperäisen selvityksen toimenpidesuosituksia. Työpaja muodostui viidestä työvaiheesta.

- Ensimmäisessä vaiheessa asiantuntijoita pyydettiin jo ennen työpajatapaamista tutustumaan Mats Nylundin Jakamistalous ja alustatyö -selvitykseen ja kommentoimaan sitä kirjallisesti.
- Toisessa vaiheessa asiantuntijoita pyydettiin tutustumaan toistensa kirjallisiin lausuntoihin. Myös tämä työvaihe tehtiin ennen työpajatapaamista.
- Yhteisen työpajatyöskentelyn alussa, työpajan kolmannessa työvaiheessa, asiantuntijat esittivät kukin omat toimenpidesuosituksensa.
- Työpajan neljännessä työvaiheessa asiantuntijat määrittivät eri näkökulmat huomioivan yhteisen toimenpidesuosituksen, joka samalla on tulevaisuusvaliokunnan Jakamistalous ja alustatyö -hankkeen yhteenveto ja lopputulema.
- Viidennessä ja samalla viimeisessä työvaiheessa asiantuntijoille annettiin mahdollisuus täydentää kirjallisia lausuntojaan työpajatapaamisen jälkeen. Asiantuntijalausunnot lisättiin tämän raportin luvuksi 3.

Jakamistalous ja alustatyöhankkeen asiantuntijatyöpajan tulokset on tiivistetty tähän yhteenvetolukuun 1.

1.1. Jakamistalous ja alustatyö -työpaja

Tulevaisuusvaliokunnan Jakamistalous ja alustatyö -hankkeen ohjausryhmä järjesti 17.8. 2018 eduskunnan uusissa luovissa tiloissa verstaamisesti toteutetun asiantuntijakuulemisen, jossa arvioitiin ja edelleen kehitettiin dosentti Mats Nylundin tulevaisuusvaliokunnalle tekemän Jakamistalous ja alustatyö -raportin toimenpidesuosituksia. Työpajassa käyty keskustelu voidaan tiivistää kuuteen pääteemaan:

1. **Kokonaisanalyysi käynnissä olevasta muutoksesta.** Työelämän kehitykseen vaikuttavat useat globaalit murrokset, kuten tekoälyn enenevä hyödyntäminen, rajoista piittaamattoman alustatyön kasvu ja kansainvälisen sääntelyjärjestelmän muutokset. Uudenlaista kokonaistarkastelua tarvitaan päätöksenteon taustalle. Tätä tarvetta palvelisi tulevaisuuden vaihtoehtoja luotaava korkean profiilin katsaus samaan tyyliin kuin ETLA:n vuonna 1992 julkaisema ”Kansantalous 2017” (Pentti Vartia ja Pekka Ylä-Anttila).
2. **Luottamuksen rakenteet (toimeentulon katkeamattomuus ja ennakoitavuus).** Ihmisten tulisi voida luottaa siihen, että yhteiskuntarakenteet turvaavat heidän hyvinvointinsa myös epävarmoina aikoina. Toimeentulon ennakoitavuus vahvistaa luottamusta yhteisiin sääntöihin. Yksilö tarvitsee selkeän kuvan velvoitteista, jotka hänen tulee täyttää voidakseen varmistaa toimeentulonsa jatkuvuuden, sekä keinoista, joilla hän voi nostaa toimeentulonsa tasoa. Ilman tätä ennakoitavuuden kokemusta ihmisiltä puuttuvat kannustimet harmaan talouden välttämiseen.
3. **(Eri viranomaisten) käsitteiden ja raja-arvojen yhtenäistäminen.** Ihmisen tulisi aina olla helppoa hahmottaa, milloin hänen toimeentuloonsa liittyvät oikeudet ja raportointi- ja maksuvelvoitteet muuttuvat. Yksilön statusta kuvaavia käsitteitä ja niihin liittyvien kriteerien määrällisiä raja-arvoja pitäisi eri lakien yhteydessä ja eri viranomaisten tulkinnoissa käyttää keskenään ristiriidattomalla ja yhtenäisellä tavalla, pyrkien yksiselitteisyyteen yksilön näkökulmasta.
4. **Työlainsäädännön ja kokonaisturvan kokonaisuudistus.** Jo nykyisellään, ja tulevaisuudessa entistä selvemmin, ihmisten toimeentulo muodostuu monenlaisista ansioista ja tulonsiirroista. Koska näitä toimeentulon eri osa-alueita joka tapauksessa suhteutetaan koko ajan myös toisiinsa, ei niitä ole järkevää käsitellä erillisinä lainsäädännön osina, vaan niitä tulisi kehittää kokonaisuutena, pyrkien lainsäädäntöön, joka parhaiten tukee yksilön mahdollisuuksia turvata toimeentulonsa.
5. **Verkkopalvelu, jolla työsuhteisiin ja tuloihin liittyvä tieto dokumentoituu ja jolla säännellyt velvoitteet hoituvat automaattisesti.** Mikäli yksilön kulloinenkin toimeentulostatus pystytään lainsäädäntöä yhtenäistämällä määrittelemään yksiselitteisesti, voidaan toimeentulon hankkimista merkittävästi helpottaa keräämällä siihen liittyvät tiedot yhteen digitaaliseen käyttöliittymään ja automatisoimalla siihen liittyvät raportointi- ja maksuvelvoitteet.
6. **Jakamistalous on muutakin kuin työtä ja rahataloutta.** Kaikki työnteko ei tue kestävästä kehitystä. Ilman elämäntapamme kohtuullistamiseen liittyvää kulttuurinmuutosta ja ei-materiaalisten arvojen nousua haitalliset kehityskulut todennäköisemmin painottuvat. Jakamistaloudessa on kyse myös yhteisöllisyydestä, sosiaalisista turvaverkoista ja elämäntavasta. Siksi niin vapaaehtoistyön kuin luonnonressurssien käytön ja kierron tehostamiseen liittyvän ja osin rahatalouden ulkopuolella toimivan jakamistalouden mahdollisuudet tulee analysoida ja tarvittaessa integroida osaksi säätelyjärjestelmäämme. Tähän voi sisältyä esimerkiksi palkattoman vapaaehtoistyön yhteiskunnallisen merkityksen tunnistaminen, ekologisia tavoitteita edistävään jakamistalouteen osallistumiseen kannustamisen sekä sen

varmistaminen, että palvelujen vertaistuotantoa ei tarpeettomasti vaikeuteta rinnastamalla sitä sääntelyssä voittoa tavoittelevaan liiketoimintaan.

1.2. Jakamistalous ja alustatyö -työpajan toimenpide-ehdotus: toimeentulo-kaari

Jakamistalous ja alustatyö -työpajassa esitettyjen kommenttipuheenvuorojen perusteella asiantuntijat valitsivat yhden teeman, jota käsiteltiin tarkemmin ja tarkennettiin toimenpide-ehdotukseksi tulevaisuusvaliokunnalle. Jatkoon valikoitui työlainsäädännön ja toimeentuloturvan kokonaisuudistus, joka nimettiin liikennekaaren mallin mukaisesti *toimeentuloakaareksi*. Toimeentuloakaari merkitsee siirtymää erillään käydyistä tulonsiirtokeskustelusta (joka usein jakautuu keskusteluihin ansiosidonnaisista ja perusturvasta) sekä ansiotulokeskustelusta (joka usein jakautuu yrittäjiin ja palkansaajiin) yhteen keskusteluun toimeentulosta, jossa nämä ovat ikään kuin alakategorioita. Toimeentuloakaari-ajattelun koettiin kokoavan yllä listattujen kuuden kohdan keskeiset piirteet viitekehyydeksi, jossa voidaan tunnistaa erilaisten työelämän statusten rajapintojen hämärtyminen sekä mahdollistaa vähittäisten realististen askelten suunnittelu ja toteuttaminen.

Tulevaisuusvaliokunnan Jakamistalous ja alustatyö -työpajaan osallistuneet asiantuntijat ehdottivat, että seuraavalla hallituskaudella toteutetaan laaja-alainen työlainsäädännön ja toimeentuloturvan sekä vero- ja kilpailulainsäädännön kokonaisuudistus eli toimeentuloakaari.

Uudistuksen tavoitteena on luoda ennakoitava ja politiikkajohdonmukainen toimeentuloturva kaikille työelämän toimijoille statuksesta riippumatta. Kokonaisuudistus on toteutettava yksilölähtöisesti ja niin, että se turvaa yksilön perusturvan ennakoitavasti ja kaikissa tilanteissa.

Järjestelmän on oltava politiikkajohdonmukainen niin, että kaikki viranomaiset käyttävät samoja käsitteitä ja sääntöjä läpi koko toimeentuloaaren.

Toimeentuloaaren on oltava myös tasa-arvoinen, yhdenmukainen kaikkien järjestelmien osalta sekä mahdollistettava yksilölle toimeentulon ennakointi elämäntilanteiden muuttuessa.

Toimeentuloaaren säädösalustan rinnalle ja tueksi tarvitaan myös digitaalinen käyttöliittymä, joka kerää yhteen yksilön eri lähteistä ja eri tavalla kertyvän toimeentulon, ja johon myös erilaisilla alustoilla tehty työ voidaan linkittää niin, että käyttöliittymä kerää verot ja hoitaa esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyvät muut velvoitteet helposti ja jopa automaattisesti. Käyttöliittymää ja siihen liittyvää säätelyä tulisi kehittää siten, että myös ulkomaisessa omistuksessa oleville alustatyönantajille syntyisi sitä kautta helppo kanava suomalaisten velvoitteiden automaattiseksi hoitamiseksi.

Käyttöliittymään voidaan liittää myös matalan kynnyksen rekrytointipalveluita, jotka auttavat työnantajia ja työntekijöitä löytämään toisensa ja sopimaan työn ehtoista, sekä myös elinikäiseen oppimiseen ja työterveyteen liittyviä palveluita.

Mikäli näin suuri kokonaisuudistus on mahdotonta tehdä kerralla, niin asiantuntijat ehdottivat toimeentulokaaren toteuttamista vaiheittain niin, että:

1. Ensin poistetaan tulkinnanvaraisuus läpi lainsäädännön (kaikille viranomaisille samat käsitteet, säännöt ja rajat työelämän ja toimeentulon eri statuksille).
2. Seuraavaksi voidaan tehdä työttömyysturvan uudistus, joka kohtelee samalla tavalla ja ennakoitavasti kaikkia työelämän uusissa ja vanhoissa statuksissa toimivia.
3. Kansallista (alustatyön teettämisen ja tekemisen) käyttöliittymää ja tulorekisteriä voidaan kehittää jatkuvasti piloteilla ja rajapintoja kehittämällä riippumatta toimeentulokaaren etenemisestä.

1.3. Suomi kestävä keikkatalouden kansainväliseksi edelläkävijäksi

Myös Mats Nylund ehdottaa omassa selvityksessään lainsäädännön määritelmien yhdenmukaistamista sekä digitalisaation mahdollisuuksien hyödyntämistä työntekijä- ja työnantajavelvoitteiden hoitamisessa. Nylundin toimenpidesuositukset löytyvät tämän raportin luvusta 2.6. Työpajan tavoitteena oli arvioida, fokusoida ja konkretisoida näitä toimenpiteitä. Työpajaan osallistuneet asiantuntijat kommentoivat Nylundin selvityksessä esitettyjä toimenpide-ehdotuksia myös kirjallisesti. Nämä lausunnot löytyvät tämän raportin luvusta 3.

Siinä missä asiantuntijatyöpaja keskittyi suosituksissaan erityisesti toimeentuloon liittyvän lainsäädännön ja politiikan yksilölähtöiseen kokonaisuudistamiseen tarpeeseen, Nylundin selvityksen johtopäätöksissä ehdotetaan alustatalouden ymmärtämistä ensisijaisesti mahdollisuutena kestävään keikkatyöhön.

Nylund esittää, että valtion tulisi tähdätä sosiaalisesti, ekologisesti, taloudellisesti ja inhimillisesti kestävien työurien rakentamiseen keikkatalouden työntekijöille. Nylundin mukaan tässä tarvitaan toimeentulon hankkimiseen liittyvien juridisten määritelmien ja säädösten selkeyttämisen ohella esimerkiksi sitä, että alustoilla työskentelevät saavat myös elämänhallintakoulutusta; yrittäjäyyskoulutusta, joka kattaa myös osuuskuntatoiminnan ja jakamistalouden; yhdistymisen vapauden; sekä mahdollisuuden päättää omasta digitaalisesta toiminnasta kertyvän datan hallinnasta ja kaupallistamisesta.

Nylund suosittelee myös kokeilevampaa ja vuorovaikutteisempaa otetta valtion omien hankkeiden toteuttamistapaan. Lisäksi Nylundin selvitys painottaa alustatalouden ja -työn taustalla olevan lohkoketjuteknologian ominaisuuksia ja mahdollisuuksia. Näitä ja näiden ympärille muodostuneiden verkostojen hyödyntämistä tulisi Nylundin mukaan tutkia ja kokeilla julkisissa alustataloushankkeissa kestävämmän tulevaisuuden työelämän saavuttamiseksi.

Nylundin mukaan tavoitteena tulee myös olla, että jakamistalouden yritykset toimivat samojen lakien ja pelisääntöjen mukaan kuin muutkin yritykset. Juuri tätä tavoitetta edistävät työpajassa konkretisoidut toimenpide-ehdotukset toimeentulokaaresta ja kansallisesta

alustasta. Toimeentuloakaari ja velvoitteet helposti/automaattisesti hoitava kansallinen käyttöliittymä alustatyölle ovat keino päivittää pohjoismainen hyvinvointiyhteiskuntamalli globaalin jakamistalouden ja alustatyön aikakaudelle.

Yksi Nylundin esittämistä toimenpide-ehdotuksista tuli toteutetuksi jo tämän raportin myötä. Nylund ehdottaa, että eduskunnan järjestämien asiantuntijaseminaarien ja työpajojen tulee perustua keskusteluun ja vuorovaikutukseen, ei esitelmien pitämiseen. Tarvittaessa tulee käyttää fasilitointia keskustelun ohjaukseen. Juuri tästä oli kyse Jakamistalous ja alustatalous -työpajassa.

2. Jakaminen, alustatyö ja lohkoketjut – Suomi kestävän keikkatalouden edelläkävijäksi

Mats Nylund, Yrkeshögskolan Arcada

2.1. Johdanto

Jakamistalous nähdään usein innostavana lupauksena taloudesta, jossa vajaakäytössä olevia resursseja jaetaan tehokkaasti eri verkkosovellusten avulla, kaikkien iloksi ja hyödyksi. Näitä jaettavia resursseja voivat olla eri hyödykkeet (esim. asunto, työkalu, kulkuneuvo), mutta usein myös työ ja palvelut, eli osaaminen ja aika, mielletään osaksi jakamistaloutta.

Jakamistalous herättää kutkuttavia ajatuksia lisääntyvästä yhteisöllisyydestä, resurssivii-saudesta, yhteiskäytöstä ja ekologisesta kulutuksesta. Jakamistalouden puolestapuhujat näkevät ilmiössä erittäin suuren yhteiskunnallisen ja taloudellisen potentiaalin ja murroksen. Heidän mukaansa jakamistaloudessa on merkittäviä taloudellisia, ekologisia, teknologisia, kulttuurisia ja poliittisia mahdollisuuksia. Koko yhteiskunnan tasolla näitä yleviä tavoitteita ei kuitenkaan ole helppo saavuttaa.

Usein jakamistalouteen viitataan myös silloin kun kyse on yksinkertaisesti verkon välityksellä tapahtuvasta vuokrauksesta sekä palvelujen myymisestä ja ostamisesta. Jakamistalous ei siinä mielessä ole niin radikaali muutos kuin sen puolestapuhujat haluaisivat uskoa, mutta se on silti mielenkiintoinen ja nopeasti kasvava ilmiö, johon liittyy paljon mahdollisuuksia kuluttajille ja yrityksille. Toisaalta siihen liittyy myös kyseenalaisia, epäselviä ja vasta hahmottumassa olevia piirteitä, jotka haastavat päätöksentekijöitä ja hyvinvointiyhteiskuntaa.

Tässä raportissa tarkastellaan jakamistalouden kehitystä Suomessa. Jakamistalouden lukuisista teemoista työ on noussut erityisen kiinnostuksen kohteeksi suomalaisessa poliittisessa keskustelussa. Merkittävä aihe jakamistalouden tulevaisuuden kannalta on myös lohkoketjuteknologia.

Tavoitteena on selvittää jakamistalouden leviämistä Suomessa ja Euroopassa. Selvityksen erityisenä näkökulmana on jakamistalouden vaikutukset työelämään sekä lohkoketjuteknologian vaikutukset jakamistalouteen. Selvitettäviä kysymyksiä ja aiheita yleisellä tasolla ovat ensinnäkin: Mitä on jakamistalous? Miltä näyttää jakamistalouden leviäminen Suomessa, mitkä ovat jakamistalouden sektorit, muodot sekä ketkä ovat jakamistalouden kentän toimijoita?

Suhteessa työelämään jakamistalous on nähty sekä mahdollisuutena että uhkana. Kansainvälisessä keskustelussa voi erottaa ainakin seuraavat uskomukset ja väittämät: (1) Jakamistalous saattaa luoda merkittävän määrän uusia työpaikkoja Suomessa ja maailmalla, (2) Jakamistalous saattaa muodostua olemassa olevien työpaikkojen uhaksi, (3) Jakamistalouden leviäminen saattaa merkitä rakenteellisia ja merkittäviä heikennyksiä nykyisiin työsuhteisiin ja työntekijöiden asemaan.

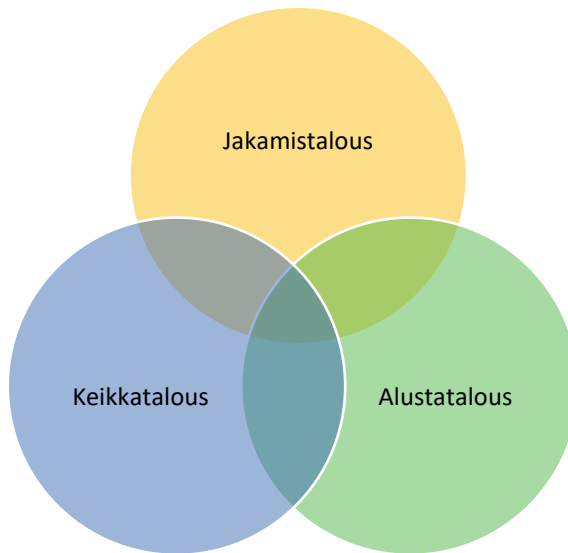
Tutkijoiden keskuudessa jakamistalouden vaikutukset työelämään on nähty erittäin merkittävänä aiheena. Toisaalta on myös esitetty jakamistalouden määrittelyjä, jotka sulkevat työn ja palvelut jakamistalouden ulkopuolelle. Siksi tässä selvityksessä nojataan myös sellaisiin käsitteisiin kuten alustatyö ja joukkoistettu työ. Keskeisiä kysymyksiä ovat: Mitä jakamistalous merkitsee työelämän, työsuhteiden ja yrittäjyyden kannalta? Miten laajasta ilmiöstä on kyse? Minkälaisia työmahdollisuuksia ja työsuhteita jakamistalous tarjoaa? Minkälaisia kipukohtia jakamistalouden työhön ja yrittäjyyteen liittyy? Miten sosiaaliturva ja muut turvaverkot mukautuvat jakamistaloudessa muodostuneisiin olosuhteisiin?

Työn tutkimuksen näkökulmasta jakamistalous voidaan sijoittaa työelämän digitalisaation ja globalisaation jatkumoon. Jakamistalouteen liittyvät vertaisverkot voidaan niin ikään nähdä osana työelämän ja yhteiskunnan laajempaa muutosta. Digitalisaatioon ja globalisointumiseen liittyvät seuraavat kysymykset: Miten uusi lohkoketjuteknikka muuttaa jakamistaloutta? Miten EU suhtautuu jakamistalouteen? Miten suomalaiset jakamistalouden toimijat selviävät globaalissa kilpailussa?

2.1.1. Selvityksen lähtökohdat ja tutkimusmenetelmät

Jakamistalouden ja alustatyön osalta raportti pohjautuu vuosina 2015-2017 toteutettuun Arcadan ammattikorkeakoulun tutkimushankkeeseen *Jakamistalous: Urbanin osallistumisen ja kansalaisaktiivisuuden uusi muoto* (Nylund, 2015; Faehnle ym. 2016; Nylund ja Immonen 2017; Harmaala ym. 2017). Tässä hankkeessa kartoitettiin laaja-alaisesti jakamistalouden kenttää Suomessa. Tutkimusryhmäni ja tutkijaverkoston kanssa perehdyimme jakamistalouden eri sektoreihin ja ilmenemismuotoihin, toimijoihin, teemoihin ja ongelmiin. Tutkimusmenetelmä perustui kaupunki- ja verkkoetnografiaan. Teimme laadullisia haastatteluja ja hakeuduimme vuorovaikutukseen jakamistalouden toimijoiden ja poliittisten päätösten tekijöiden kanssa. Teimme havaintoja jakamistalouden verkostoista ja heidän vuorovaikutuksestaan, seurasimme aiheesta tehtyjä uutisia, poliittisia kannanottoja, selvityksiä sekä kansalaisten ja kuluttajien verkkokeskusteluja.

Vuoden 2015 alusta olemme keränneet ja tallentaneet satoja verkkotekstejä ja dokumentteja jakamistaloudesta. Vuoden 2016 jälkeen suuri osa tästä työstä on tehty yhdessä *Jakamistalouden tutkimus- ja kehitysverkoston* kanssa. Facebookissa toimiva tutkijoiden, päättäjien ja aktivistien verkosto perustettiin toukokuussa 2017, ja siinä on tällä hetkellä 268 jäsentä. Verkoston tavoitteena on tiedonvälitys ja vuorovaikutus jakamis-, keikka- ja alustatalouden ympärillä. Lisäksi verkoston koordinaatioryhmä järjestää säännöllisiä työpajoja ja seminaareja. Verkosto on ollut tämän raportin kannalta korvaamaton tietolähde ja innostaja.

Kuva 1 Jakamistalous, keikkatalous ja alustatalous ovat limittäisiä käsitteitä. Tämän raportin lähtökoh-
tana on jakamistalous, jonka piirissä vajaan käytössä olevia resursseja jaetaan verkkosovellusten avulla.
Jaettavia resursseja voivat olla eri hyödykkeet (esim. asunto, työkalu, kulkuneuvo), mutta usein myös työ
ja palvelut mielletään osaksi jakamistaloutta.

Lohkoketjuteknologian osalta raportti perustuu Arcadan ammattikorkeakoulussa toteutet-
tuihin tutkimushankkeisiin (Honkanen 2017a; Honkanen 2017b; ks. myös Harmaala ym.
2017: luku 7). Keskeinen tutkimusaineisto koostuu tässäkin internetissä ja eri medioissa
julkaistuista uutisista, blogeista, selvityksistä, kolumneista ja muista kirjoituksista, jotka on
pääosin tallennettu hankkeen käytössä olleen Fibres –sovelluksen avulla. Aineisto on erit-
tään kattava, ehkä jopa ainutlaatuinen lajissaan. Vuoden 2016 syksystä lähtien olemme tut-
kimusryhmäni kanssa keränneet ja tallentaneet noin 1800 tekstiä. Tutkimustarkoituksessa
on lisäksi haastateltu lohkoketjuasiantuntijoita Suomessa (joita toistaiseksi on hyvin vä-
hän) sekä osallistuttu erilaisiin tilaisuuksiin aiheen tiimoilta. Aineistoa voi kuvata moniulot-
teiseksi, ja sillä on pyritty ennen muuta nykytilanteen ja mahdollisen tulevaisuuden kehi-
tyssuuntien, mahdollisuuksien ja tarpeiden esittelyyn ja analysointiin. Lohkoketjua koske-
van tekstin osalta minua on avustanut lohkoketjun tutkija, VTT Petri Honkanen.

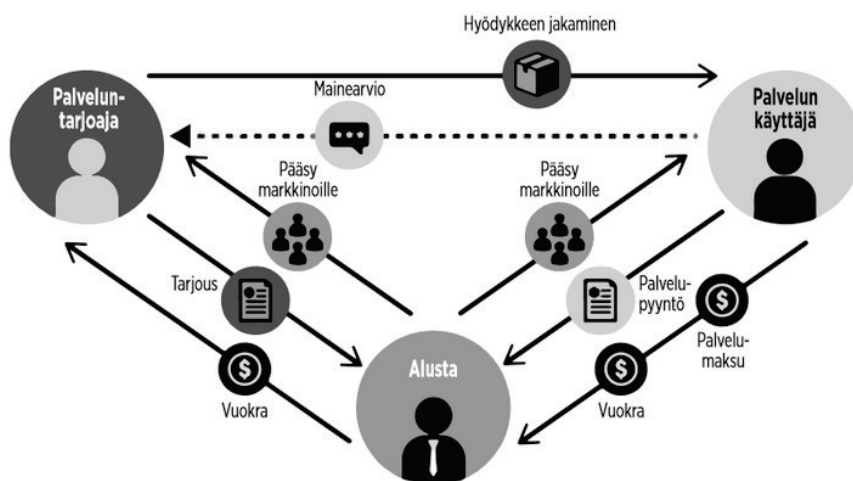
Tätä raporttia varten on lisäksi tehty empiirisiä vertailuja Google Trends –työkalun avulla.
Vertailut antavat lisävalaistusta jakamistalouden ja lohkoketjutekniikan suosion ja leviämi-
sen suhteen.

Raportti sisältää johdannon lisäksi kuusi osaa. Seuraavassa luvussa käsitellään jakamista-
louden kehitystä Suomessa. Sen jälkeen tarkastellaan Euroopan Union suhtautumista jaka-
mistalouteen. Kolmannessa osassa poraudutaan siihen, miten jakamistalous muuttaa työ-
elämää ja minkälaisia haasteita se asettaa työolainsäädännölle ja sosiaaliturvalle. Sitä seu-
raava luku käsittelee lohkoketjuteknologian nousua ja miten se muuttaa jakamistalouden
kenttää. Viimeisessä luvussa esitellään tutkimuksen johtopäätökset. Sen jälkeen tulevat po-
liittiset suositukset, tavoitteet ja toimenpiteet.

2.2. Jakamistalouden kehitys Suomessa

Jakamistalouden toimijoita on monenlaisia. Yhtäältä on kaupallisia yrityksiä, jotka näkevät jakamistaloudessa ennen kaikkea tuottoisaa digitaalista liiketoimintaa, joka on helposti siirrettävissä alati uusille markkinoille. Toisaalta on paikallisia ruohonjuuritason toimijoita, joiden motiivina ovat paremmat naapurustot ja yhteisöt, sekä ekologisempi yhteiskunta. On myös kasvuyrityksiä, jotka pyrkivät yhdistämään liiketoiminnan sekä yllä mainitut yhteiskunnalliset tavoitteet.

Itse jakamistapahtumaan liittyy kolmenlaisia toimijoita: (1) palvelun tarjoajat, joka voi olla yksityinen henkilö tai yrittäjä, (2) palvelun ostajat eli kuluttajat, sekä (3) verkkosovellus, tai alusta, joka yhdistää tarjonnan ja kysynnän (Kuva 2).

Kuva 2 Euroopan unionin käyttämä kuvaus yhteistyötalouden eli jakamistalouden toimintakentästä. (European Parliamentary Research Service 2016, Harmaala ym. 2017, 20).

Suurin osa jakamistalouden osallistujista on joko palvelujen tarjoajia tai niiden ostajia. Jakamistalouden kasvu liittyy kuitenkin etenkin verkko- ja mobiiliteknologian kehitykseen. Digitaalisten alustojen ja älypuhelinsovellusten avulla on mahdollista yhdistää ihmisiä, kysyntää ja tarjontaa tarkemmin ja tehokkaammin kuin ennen. Esimerkiksi suomalainen sovellus nimeltä Zadaa on uuden ajan vaatteiden nettikirpputori. Se yhdistää algoritmien avulla samankokoiset ja -tyyliset ihmiset keskenään riippumatta siitä, missä he sattuvat asumaan. Tämän avulla vaikkapa kuusamolainen voi tutkailla hankien keskellä, millaista katumuotia olisi kaupan kööpenhaminalaisen peilikuvansa vaatekaapissa. Käyttäjä kertoo sovellukselle aluksi muun muassa pituutensa, painonsa ja vartalotyypinsä. Sovellus oppii pikkuhiljaa käyttäjänsä vaatemaun ja valikoi tarjonnasta sopivia vaihtoehtoja esille. Palvellulla on oman ilmoituksensa mukaan tällä hetkellä yli 150 000 käyttäjää Suomessa, Tanskassa ja Etelä-Ruotsissa.

Suurin osa jakamistalouden yrityksistä on Zadaan kaltaisia erittäin nuoria yrityksiä. Euroopan komission alustatalouden tutkimuksessa puolet 485 yrityksen otoksesta oli perustettu 2010 tai myöhemmin. Valtaosa, 81 prosenttia, oli lisäksi pieniä tai keskisuuria kasvuyrityksiä, joiden alustoilla vieraili alle 10 000 päivittäistä kävijää. Vain neljä prosenttia yrityksistä oli erittäin suuria, joilla oli yli 100 000 päivittäistä kävijää. (Raijas 2017)

Jakamistalouteen ei löydy yhtä kaikkien hyväksymää määritelmää, vaan ilmiötä on lähestytty useilla eri tavoilla. Tästä johtuen jakamistalouden jaotteluja on useita (Nylund ja Immonen 2017, Harmaala ym. 2017). Juho Makkonen (2017) on tehnyt tuoreen kartoituksen suomalaisesta jakamistalouden kentästä (taulukko 1). Makkosen mukaan olennaisia jakamistaloudessa ovat (1) digitaaliset alustat, jotka yhdistävät riittävän määrän (2) yksityishenkilöitä ("vertaistoimijoita") sekä (3) käyttöoikeus.

Vertaistalouden muoto (P2P, many-to-many)	Kategoriat	Alustat (30 kpl)
Vertaisvuokraus ja -lainat	Kulkuvälineet	Shareit Blox Car, Skipper
	Raha	Fellow Finance, Fixtura
	Tavarat	Goodrnt, Jakokulma, Retkirent, Kuinoma, Kinspiring,
	Tilat	Barking, Helsinki Bed and Breakfast, Rentapark, Vint, Flextila
Vertaispalvelut ja keikkatyö	Elämykset	Activities Finland, Dineaway, Doerz, Duara Travels, Njom Njom
	Hoitopalvelut	Oupet
	Keikkatyö	Suomen suoratyö, Treamer, Wolt, Workpilots
	Kimppakyydit	Kimppa.net, Kyydit.net, PiggyBaggy, Superkyydit
	Naapuriapu	Nappi Naapuri, Stadin aikapankki

Taulukko 1 Suomalaisen jakamistalouden alustat suppean määritelmän mukaan. Taulukon pohjana on Makkosen (2017) tekemä kartoitus.

Tunnusomaista digitaalisille alustoilla on se, että ne yhdistävät eri toimijasegmenttejä, ja toimivat itse välittäjinä niin, että ne omistavat alustan, ja tuottavat siten alustapalveluja, mutta eivät omista alustan kautta välitettyjä tuotteita ja palveluja. Siksi Makkosen kartoituksessa on jätetty pois sellaiset palvelut, joissa hyödykkeet omistaa yksi organisaatio (esim. DriveNow ja Vaaterekki). Samasta syystä pois on jätetty vaikkapa videovuokraamot tai Liiterin kaltaiset työkalujen vuokrauspalvelut. Nekään eivät Makkosen määritelmän mukaan ole varsinaisesti alustoja.

Pois on myös jätetty esimerkiksi Freskan kaltaisia, jakamistalouteen liitettyjä siivouspalveluita, koska siivoajat ovat näiden yritysten palkkalistoilla, eivät yksityishenkilöitä. Myös Timma, "parturikampaamoiden Airbnb" sekä Venuu, "tapahtumatilojen Airbnb", on jätetty

pois taulukosta, sillä näissä palveluntarjoajat ovat ammattimaisia toimijoita. Keikkatyömahdollisuuksia yksityishenkilöille ilman työsuhdetta tarjoavat alustat, kuten Wolt, ovat sen sijaan mukana.

Käyttöoikeus viittaa siihen, että kyseessä pitää olla jonkin vajaakäytöllä olevan resurssin (esimerkiksi kaapissa pölyttyvän tavaran tai ylimääräisen vapaa-ajan) hyödyntäminen ilman, että omistusoikeus siirtyy. Siksi taulukosta puuttuu esimerkiksi Zadaan kaltaiset käytetyn tavaran kauppapaikat, hävikkiruoan kauppapaikka ResQ, sekä joukkorahoituspalvelu Mesenaatti.

Tällaisella ”tiukalla määritelmällä” Makkonen on päätenyt siihen, että Suomessa toimii kolmisenkymmentä ”aitoa” jakamistalouden alustaa. Suurin osa näistä on kaupallisia yrityksiä, mutta mukaan mahtuu myös muutama yhteisövetoinen toimija. Merkittävää Makkosen huomioissa on myös se, että monet toimijat ovat aloittaneet, mutta sitten eri syistä poistuneet kentältä.

Omissa hankkeissani olen, toisin kuin Makkonen, pyrkinyt nimenomaan kuvaamaan jakamistalouden kentän moninaisuutta (taulukko 2). Vasemmassa sarakkeessa kuvataan määrittävää ominaisuutta, ja oikeassa sarakkeessa on esimerkkejä toimijoista.

Globaalit	Uber, AirBnB, Blablacar, Couchsurfing
Vertaiskauppa	Tori.fi, Huuto.net, Nettiauto, Zadaa, eBay
Liiketoiminta	PiggyBaggy, Sharetribe, Ratti.fi, City Car Club, Helsingin kotimajoitus, Green Riders, RidenRent, Moppi.com, Work Pilots, Mesenaatti, Vaatepuu, Lunchie, Friday Flats, Fimecc
Yhteisövetoiset	Nappi Naapuri, Stadin aikapankki, Ravintolapäivä, Siivouspäivä, Saunapäivä, Illallinen taivaan alla, kimpapyty.fi, Selaamo, Omenasieppari
Sosiaalinen median ryhmät	Esimerkiksi Facebookissa toimii Helsingissä lukuisia ryhmiä: Kallion saffat kiertoon, kaupunginosien kierrätysryhmät Haaga kierrättää, Töölö kierrättää jne, Vuokra-asunnot Helsinki, Hoffice, kerrostalojen omat ryhmät, kimpapyty Helsinki-Vaasa-Helsinki
Julkinen sektori	Kaupunkipyörät, Varaamo, kirjasto (etenkin laajennettu kirjastotoiminta), yhteisviljely, kierrätyskeskus, avoimen datan hankkeet esim Helsinki Region Infoshare, kansalaisaloite.fi, osallistaminen ja yhteiskehittely, esim osallistuva budjetointi, liikkuminen palveluna, koulu palveluna
Rajatapaukset	REKO-renkaat, Nearhood, Split Finland, Wolt, Whim, Ukko.fi

Taulukko 2 Suomalaisen jakamistalouden laajempi kenttä: toimijoita, ominaisuuksia ja alustoja.

Kuten muissakin Euroopan maissa näkyvimmit ja suosituimmat jakamistalouden yritykset eivät ole suomalaisia vaan amerikkalaisia (AirBnB ja Uber). Merkittävää on, että suurista kansainvälisistä jakamistalouden yrityksistä vain nämä kaksi toimivat Suomessa. Esimerkiksi ranskalainen, maailman suurin kyytienjakamispalvelu BlaBlaCar, ja hollantilainen tarvaralainaan Peerby, eivät ainakaan vielä ole nähneet Suomen pieniä markkinoita tarpeeksi kiinnostavina.

Erityisen merkittävää jakamistalouden kannalta on se, onko toiminnan tavoitteena liikevoitto vai yhteisöjen vahvistaminen. Työ- ja elinkeinoministeriön teettämä liiketoiminnan pohjalta tehty selvitys esittää, että Suomen jakamistalousmarkkinoiden kokonaisarvo oli vuonna 2016 hieman yli 100 miljoonaa euroa. Suurimmat sektorit olivat joukkorahoitus (65 %), majoitus ja tilat (19 %) sekä kotitalous ja pientyöt (14 %). Tässä selvityksessä tunnistettiin 37 Suomessa toimivaa jakamistalouden alustatoimijaa, joista valtaosa kaupallisia. Mukana oli myös ulkomaisia toimijoita, kuten Uber. Selvityksessä arvioitiin myös, että jakamistalouden kasvu tulee olemaan nopeaa. Arvion mukaan jakamistaloustransaktioiden potentiaalinen kokonaisarvo ylittää Suomessa vuonna 2020 jo 1,4 miljardiin euroon. Markkinoiden arvon arvioitiin siis yli kymmenkertaistuvan vuoteen 2020 mennessä. (TEM 2017a)

Kasvu on siis nopeaa, mutta rahassa mitattuna suppeasti määritelty jakamistalous jää edelleen melko pieneksi ilmiöksi. Luvut eivät kuitenkaan kuvaa jakamistalouden laajempaa kokonaisuutta. On siis taulukon 2 mukaisesti huomioitava, että vain osa jakamistalouden toimijoista tavoittelee liikevoittoa. Ravintolapäivä ja Siivouspäivä ovat jo palkittuja Helsingin ilmapiiriä muuttaneita tapahtumia. Ainakin ensin mainittu luotiin tietoisesti vastustamaan sääntelyä (Mäenpää ja Faehnle 2016).

Mainitsemisen arvoista on, että lukuisten helsinkiläisten jakamistalouteen liittyvien kaupunkitapahtumien taustavoimana toimii sama mies, vuoden kaupunkilaiseksi 2017 valittu Jaakko Blomberg. Kaikki Blombergin ja hänen yhteistyökumppaneidensa järjestämät tapahtumat, (mm. Siivouspäivä, Saunapäivä, Illallinen taivaan alla, Illallinen naapurin kanssa, kotiteatterifestivaali, ja myös esimerkiksi Kallio Block Party) ovat yhteisöllisiä ja maksuttomia. Blomberg ei nosta palkkaa tapahtumien järjestämisestä, vaan tulot tulevat pienistä puoroista kuten apurahoista, tapahtumien yritysyrityksestä ja puhujakeikoista Suomessa ja ulkomailla. Blombergin tavoitteena on viihtyisämpi, iloisempi ja yhteisöllisempi kaupunki.

Jäsenmääriltään suuria ryhmiä ovat sosiaalisessa mediassa toimivat verkostot, kuten kimpakyytiryhmät ja myös ruoan jakaminen. Jäsenmäärä ei tosin vielä kerro mitään aktiivisten jäsenten määrästä. Suurin kotimainen alusta lienee 50 000 jäsenen Facebookin kimpakyytiryhmä ja sen sisaryhmät (Makkonen 2017).

Lisäksi on syytä ottaa huomioon julkisen sektorin rooli ja panostukset. Jakamistalouteen panostavat kaupungit ovat muodostaneet verkostoja ja yhteenliittymiä (Sharing City Network ja Sharing City Alliance, ks. Harmaala ym. 2017, 135). Amsterdam julistautui vuonna 2015 Euroopan ensimmäiseksi Sharing Cityksi. Usein kaupunkien ylläpitämät, vuokrattavat kaupunkipyörät on nähty osana jakamisen aatetta, vaikkakin polkupyörät voidaan myös nähdä perinteisen joukkoliikenteen täydennyksenä. Täytyy myös muistaa, että julkisen sektorin panostukset pohjautuvat verovaroihin, ei vertaisverkostojen itse tuottamiin resursseihin, ja siinä mielessä kyse ei ole ”aidosta” jakamistaloudesta.

Taulukossa 2 on mukana myös rajatapauksia. Jakamistalouden kentällä tai sen liepeillä on paljon toimijoita, joiden toiminta ei varsinaisesti voida pitää jakamisena, mutta se kytkeytyy silti tavalla tai toisella jakamistalouteen. REKO-renkaat yhdistävät Facebookin avulla maataloustuottajia ja kuluttajia suoraan ilman ruokakaupan välikäsiä, mutta tuottajat ovat ammattituottajia eivätkä vertaistoimijoita (Mäenpää ja Faehnle 2016). Ravintolaruon lähetipalvelu Wolt yhdistää palvelun tarjoajat (ruokalähetit) ja kuluttajat, mutta on varsin epäselvä mikä osa palvelusta olisi varsinaista jakamista.

Tämän laajemman määritelmän mukaan jakamistalouden, tai jakamistalouteen tavalla tai toisella kytkeytyviä yrityksiä ja toimijoita on luonnollisesti enemmän kuin taulukon 1 kolmisenkymmentä alustaa. Karkean arvion mukaan yrityksiä voi laskentatavasta riippuen olla ainakin kaksinkertainen määrä. Myös jakamistalouden rajat ovat tämän laajemman määrittelyn mukaan epämääräisemmät, mutta tarkoituksena on nimenomaan kuvata jakamistalouden huokoisuutta. Osa taulukon 2 toimijoista on jo lopettanut toimintansa. Tämäkin kuvaa jakamistalouden tilaa ja kehitystä. Pienten yritysten ja vapaaehtoisten toiminta on varsin muuttuvaa ja epästabiilia. Toisaalta vakiintuneiden ravintolapäivän ja siivouspäivän yhteisöllinen elinvoima näyttää jo hieman epäselvältä. Ainakin toukokuussa 2017 Helsingin Esplanadin puiston täyttivät pääasiassa ammattiravintolat. Monessakin mielessä on siis tärkeä olla sortumatta yksinkertaistaviin lineaarisesti kasvaviin malleihin, kun jakamistalouden tulevaisuutta hahmottaa.

Jakamistalous on suppean määritelmän mukaan rajattu niin, että tuotteen tai esineen omistusoikeus ei siirry transaktion yhteydessä tarjoajalta käyttäjälle (TEM 2017a; Makkonen 2017). Tämä rajaa kirpputoritoiminnan ja vertaiskaupan selvitysten ulkopuolelle. Toisesta näkökulmasta vertaistoimijoiden välinen kaupankäynti lähestyy jakamistalouden ydintä. Tavarantoimitus myyjältä ostajalle on sekin tavaroiden yhteiskäyttöä, vaikkakin ajallisesti eriytettyinä.

Vertaiskauppa on myös toistaiseksi taloudellisessa mielessä merkittävämpi ilmiö kuin suppean määritelmän mukainen jakamistalous. Pelkästään vertaisverkkokauppaa tehdään Kaupan liiton teettämän tutkimuksen mukaan reilun puolentoista vuoden aikana noin 500 miljoonalla eurolla, mikä on jo enemmän kuin suomalaiset kuluttavat palveluihin ja tavaroihin Virossa. (Harmaala ym. 2017, 34)

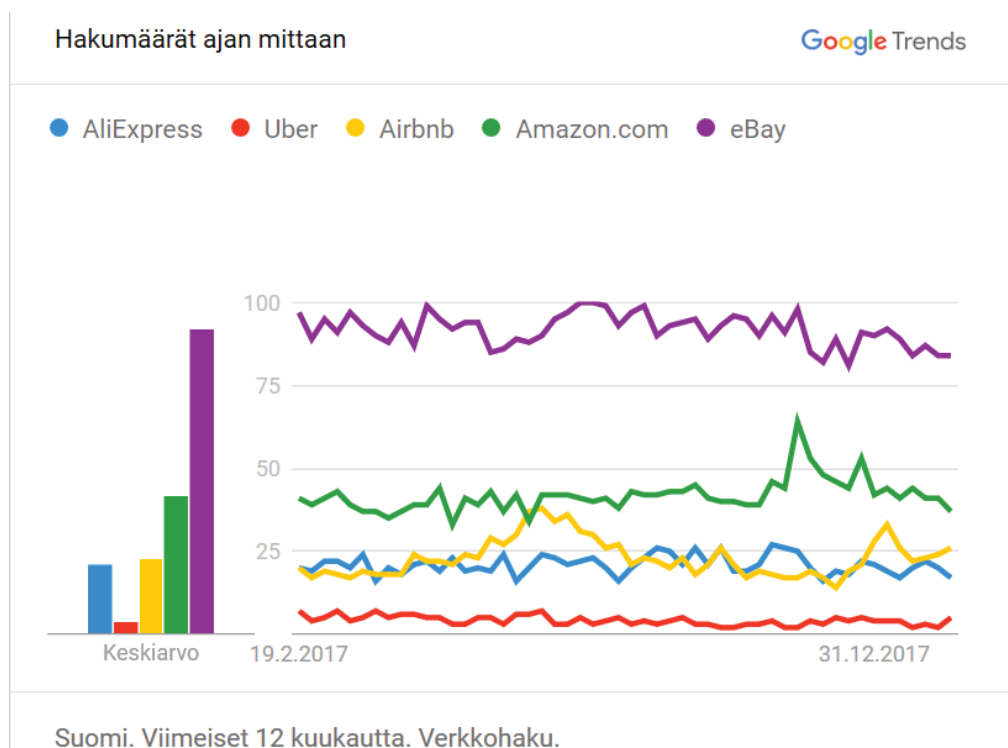
Verotuksen ja kansantalouden tilinpidon kannalta vertaiskauppa on mielenkiintoinen ilmiö, sillä yksityishenkilöiden keskenään käymästä kaupasta ei peritä arvonlisäveroa. Kansantalouden tilinpidon näkökulmasta käytettyjen tavaroiden, esimerkiksi autojen, myynnistä kotitaloudelta toiselle, ei synny arvonlisäystä. Digitalisaatio ja erityisesti alustatalous vaikuttavat kansantalouden tulorakenteisiin ja bruttokansantuotteeseen. Erään arvion mukaan jopa viidennes Suomessa tapahtuvasta arvonluonnista jää kansantalouden tilinpidon ulkopuolelle. Tilastokeskus ei kuitenkaan pidä näitä muutoksia tilinpidon kannalta huolehdittavana, sillä tilastoja voidaan tasapainottaa muilla keinoin. (Nurmela 2017)

Suuria Suomessa toimivia vertaiskaupan alustoja ovat Tori, Huuto.net ja Nettiauto. Vuonna 2009 Suomeen perustettu Tori.fi on osa norjalaista Schibsted Media Groupia, joka toimii 30 maassa. Kuva 2 vertailee Google Trends -työkalun avulla eri alustojen verkkohakuja vuonna 2017. Tämän mukaan Tori on selvästi haetumpi kuin esimerkiksi AirBnB ja Wolt. Ulkomaillekin levinnyt Ravintolapäivä näkyy ainoastaan pienenä piikkinä toukokuussa, jolloin vuoden 2017 virallinen ravintolapäivä järjestettiin. Nappi Naapuri on verkossa toimiva naapurusto, jossa voi pyytää tai tarjota apua, lainata tai vaihtaa tavaroita, myydä, ostaa ja antaa ilmaiseksi, tehdä aloitteita, keskustella tai kysyä asioita sekä tiedottaa tapahtumista. Vaikka sekin on ollut uutisissa esillä, se näkyy hauissa tuskin lainkaan, mikä viittaa siihen, että naapurustojen sosiaalinen media joutuu vielä odottamaan läpimurtoa. Sen sijaan kaupallinen ruokalahetkipalvelu Wolt, joka sekin on jo levinnyt ulkomaille, näyttää jo tehneen läpimurtonsa.

Kuva 3 antaa osviittaa jakamistalouden suhteesta alustatalouteen. Yhdysvaltalainen Airbnb on suuri toimija suomalaisessa jakamistaloudessa. Kuva 3 näyttää kuinka paljon Airbnb:tä on haettu suhteessa muutamaan muuhun suuren ulkomaiseen alustaan. Yhdysvaltalainen vertaiskauppa-alusta eBay näyttää tämän vertailun perusteella olevan huomattavasti suosituampi kuin Airbnb ja Uber. Näitä kahta suosituimpia on lisäksi yhdysvaltalainen verkkokauppa Amazon. Kiinalaisen verkkokauppa-alustan AliExpressin haut ovat suurin piirtein Airbnb:n tasolla.

Kuva 3 Verkkohakujen vertailua Google Trends työkalun avulla. Tarkastelussa Airbnb, Tori, Ravintolapäivä, Nappi Naapuri ja Wolt.

Kuva 4 Vuoden 2017 verkkohakujen vertailua Google Trends työkalun avulla. Tarkastelussa ulkomaiset AliExpress, Uber, Airbnb, Amazon, eBay.

Myös tilastokeskus on saman suuntaisesti päätenyt siihen, että jakamistalous on Suomessa majoitus- ja kyytipalvelujen osalta vielä melko vähäistä, sen sijaan käytettyjen tavaroiden kauppa on yleistä. Vain viisi prosenttia 16–89-vuotiaista suomalaisista oli 12 kuukauden aikana vuokrannut majoitusta suoraan yksityishenkilöltä välitykseen erikoistuneen nettipalvelun kautta. Yleisintä vuokraaminen oli 35–44-vuotiaiden parissa (10 %). Yhteisöpalvelun tai muun nettisivuston kautta majoitusta oli yksityishenkilöltä vuokrannut vielä harvempi, vain kolme prosenttia. Suomessa on perinteisesti vuokrattu kesämökkejä. Henkilöt, jotka antavat oman kesämökkinsä vuokralle, tekevät sen usein vuokraamisen erikoistuneen yrityksen kautta. Vuonna 2017 12 prosenttia suomalaisista oli vuoden aikana vuokrannut mökkejä tai muuta lyhytaikaista majoitusta näiltä välitysyrittäjiltä. (Suomen virallinen tilasto 2017)

Kun puhutaan jakamistalouden kasvusta, on syytä nostaa esiin myös kasvun rajat. Kaikki eivät halua jakaa tavaroitaan, eivätkä syödä illallista tuntemattomien kanssa. Iso osa jakamistalouden keskustelusta painottaa sitä, että meneillään on suuri muutos ihmisten suhtautumisessa omistukseen. Usein esitetään, että varsinkin nuoret eivät enää halua omistaa, vaan heille riittää käyttöoikeus. Tällaisesta muutoksesta on kuitenkin ainakin vielä hyvin vähän tutkimukseen perustuvaa näyttöä. Esimerkiksi suomalaisen Energiaosuuskunnan (SEO) teettämästä tutkimuksesta selviää, että 76 prosenttia suomalaisista haluaa viiden vuoden

päästäkin ensisijaisesti ajaa omalla, tai työsuhdeautolla. Miesten keskuudessa oma auto on naisia suositumpaa: miehistä 83 prosenttia uskoo, että ajaa omistus- tai työsuhdeautolla vuonna 2022. Naisvastaajilla lukema on 69 prosenttia. (Talouselämä 12.4.2017)

Henkilöauto on nähty teollisen yhteiskunnan keskeisenä symbolina. Tietoyhteiskunnan symbolina on sen sijaan pidetty älypuhelinta. (Mannermaa 2008)

Näillä hyödykkeillä on keskeinen rooli myös jakamistaloudessa. Autojen yhteiskäytön ja ennakoidaan tulevaisuudessa nousevan jakamistalouden veturiksi. Euroopan autonjakopalvelujen transaktioiden arvon on vuonna 2021 ennustettu olevan noin 2,1 miljardia euroa (TEM 2017a, 21). Älypuhelimet pitävät puolestaan jakamistalouden alustat jatkuvasti ulottuvillamme. Jos puhelimen käyttöä pohtii historiallisessa kehyksessä jakamistalouden tuoma muutos omistamiseen vaikuttaa kovin marginaaliselta. Perinteinen lankapuhelin oli pitkäikäinen, perinteisesti perheiden yhteiskäytössä ollut hyödyke. Nykyinen älypuhelin yhteiskunta perustuu siihen, että jokaisella, jopa pienillä lapsilla, on oma älypuhelin, ja uusia puhelimia ostetaan tiheään tahtiin. Puhelimen suhteen jakaminen on siis vähentynyt pikemminkin kuin lisääntynyt. Tämä esimerkki alleviivaa, että yksioikoiset väitteet suuresta mullistuksesta tai jakamisen lisääntymisen vääjäämättömyydestä ovat vielä vailta todellisuuspohjaa.

Tärkeää on myös muistaa se, että omistaminen pikemminkin muuttaa muotoaan kuin vähenee. Jakamistaloudessa tärkeä uusi omistamisen muoto on alustan omistaminen ja hallinnointi. Tärkeitä kysymyksiä siis ovat: Kuka omistaa palveluja välittävän alustan? Eikö aitoa jakamista olisi se, että työntekijät omistaisivat itse alustan? (Nylund ja Immonen 2017)

2.2.1. Jakamistalous ja Euroopan unioni

Julkisen sektorin voi siis joiltain osin nähdä jakamistalouden toimijana. Etenkin kaupungit, etunenässä Amsterdam, ovat heränneet tähän mahdollisuuteen. Helsingin uusi kaupunki-strategia painottaa jakamistalouteen liittyvää kaupunkilaisten osallistamisen tärkeyttä. Myös oikeusministeriön ylläpitämä verkkopalvelu kansalaisaloite.fi on merkittävä uusi osallistamisen keino. Osallistamisen voi nähdä suunnittelun ja päätöksenteon jakamisena.

Helsinki näkee liikenteen muuttuvan nopeasti niin sanotun älykkään teknologian ja jakamistalouden avulla. Kaupunki haluaa myös olla mukana edistämässä kysyntäohjattua liikennettä ja uusia liikkumisen palveluita. Helsinki on myös kehittänyt sovelluksen nimeltä Varaamo, jossa kaupunkilaiset voivat varata julkisia tiloja omaan käyttöönsä. Espoo on kehittämässä hanketta, jossa koulua lähestytään enemmänkin palveluna, kuin vain rakennuksena (Suominen 2017). Tavoitteena on uusien koulujen rakentamisen sijasta avata olemassa olevia tiloja koulun käyttöön.

Tärkeintä on kuitenkin julkisen sektorin rooli jakamistalouden toisaalta mahdollistajana ja toisaalta sääntelyn kehittäjänä ja turvaajana. Näiden suhteen Euroopan komissio on ollut varsin aktiivinen.

Komissio julkaisi kesällä 2016 yhteistyötaloutta koskevan eurooppalaisen toimintasuunnitelman. Siinä komissio suhtautuu varsin toiveikkaasti jakamistalouteen. Sen mukaan jakamistalous lisää työpaikkoja ja kasvua Euroopassa, jos jakamistalouteen kannustetaan, ja

kunhan sitä kehitetään vastuullisesti. Komissio pyysi myös jäsenvaltioita tarkastelemaan ja tarvittaessa tarkistamaan voimassa olevaa lainsäädäntöään toimintasuunnitelman mukaisesti. (Euroopan komissio 2016)

Suomessa jakamistalouden poikkihallinnollinen virkamiesverkosto julkaisi vuoden 2017 lopulla säädösympäristöön liittyviä haasteita ja kehittämistarpeita eri lainsäädäntöaloilla (TEM 2017b). Selvitys huomauttaa, että suuri osa jakamistalouden haasteista liittyy siihen, että nykylainsäädäntö on suunniteltu säätelemään muunlaista toimintaa kuin mistä jakamistaloudessa on kyse. Tämän vuoksi osa jakamistalouden toimintamalleista herättää kysymyksiä siitä, mitä lainsäädäntöä pitäisi soveltaa.

Selvitys esittelee myös melko perusteellisesti komission kantaa jakamistalouteen. Komissio painottaa mm. uusien toimijoiden markkinoille pääsyn helpotuksia ja toimivaa verotusta. Komissio haluaa myös selventää kuluttajasuojasäännöksiä sekä toimijoiden välisiä vastuuta. Kun markkinoille pääsyn edellytyksiä arvioidaan, tärkeää on se, onko kyseessä ammattimainen palveluntarjoaja (yritys) vai palveluja satunnaisesti vertaisperiaatteella tarjoava yksityishenkilö. Jakamistaloudessa toimivien palveluntarjoajien ja alustojen on maksettava veroja kuten muidenkin talouden toimijoiden. Kyseeseen tulevat siis ainakin henkilökohtaiset tuloverot, yritystuloverot ja arvonlisäverot. Komissio kiinnittää myös huomiota siihen, että jakamistalous hämärtää esimerkiksi kuluttajan ja tarjoajan, työntekijän ja itsenäisen ammatinharjoittajan, tai ammattimaisen ja muun palveluntarjoajan välille vakiintuneita rajoja. (TEM 2017b)

Ero ammattimaisen ja satunnaisen toiminnan välillä on erityisen polttava Airbnb:n yhteydessä. Erään yhdysvaltalaisen selvityksen mukaan Airbnb:n kautta vuokraava tienaa keskimäärin 924 dollaria kuukaudessa. Aineistossa oli myös paljon ihmisiä, jotka tienasivat alustan kautta yli 10 000 dollaria kuukaudessa. Kun tienaa yli 10 000 dollaria vuokraamalla asuntoja, on tietysti selvää, että kyse ei enää ole mistään oman asunnon satunnaisesta jakamisesta, vaan ammattimaisesta vuokraustoiminnasta, joka käsittää useita sijoitusasuntoja ja johon on saatu lisää kierroksia jakamistalouden leviämisen myötä. (Harmaala ym. 2017, 99-100)

Monet jakamistalouden yhteydessä esiin nousevista sääntely-ympäristöön liittyvistä kysymyksistä eivät ole uusia. Esimerkiksi työn suorittajan oikeudellista asemaa on jouduttu perinteisesti pohtimaan mm. yksinyrittäjien ja freelancereiden toiminnan yhteydessä. Verotukseen liittyvät kysymykset puolestaan ovat nousseet esiin myös yhtäältä vapaaehtois- ja talkootyössä sekä toisaalta globaalissa digitaalisessa taloudessa (ks. Faehnle ym 2016). Voi jopa sanoa, että verotuksen näkökulmasta jakamistaloutta on esiintynyt aina (Harmaala 2017, 109).

Myös Euroopan parlamentti on julkaissut vastineensa komission toimintasuunnitelmaan. Vastineessa parlamentti painottaa sekin markkinoille pääsyn edellytyksiä, kuluttajasuojasäännöstöä, toimijoiden vastuuseen liittyviä kysymyksiä sekä verotusta. Parlamentti on vaatinut tiukkoja kriteereitä, joilla erottaa toisistaan ammattimaisesti palveluita tarjoavat henkilöt yksityishenkilöistä, jotka tarjoavat palveluja satunnaisesti. Parlamentin mukaan EU-tasolla tarvitaan yleisiä suuntalinjoja. Kansallisella tasolla voidaan harkita tarkempia sääntöjä, kuten tulorajoja. Komission tulisi mahdollisimman pian selventää yhteistyöalustojen vastuukysymyksiä. Parlamentti haluaa myös taata yhteistyötalouden työntekijöille reilut työolosuhteet ja riittävän työsuojelun. (TEM 2017b)

Monet komission ja parlamentin esille nostamista asioista liittyvät työelämään, jota tarkastellaan seuraavassa luvussa. Myös lohkoketjuteknologia on yhä vahvemmin nousemassa Euroopan unionin agendalle.

Komissio käynnisti vuoden 2018 alussa EU:n lohkoketjuteknologian seurantakeskuksen ja foorumin. Hanketta tukee myös Euroopan parlamentti, jonka edustaja on hiljattain laaditusta virtuaalivaluuttoja koskevasta mietinnöstä vastaava Jakob von Weizsäcker. (Euroopan komissio 2018)

2.3. Jakamistalous ja työelämä

Suhteessa työelämään jakamistalous on nähty sekä mahdollisuutena että uhkana. Taulukon 1 mukaan keikkatyö määriteltiin osaksi jakamistaloutta. Kun asiaa tarkastelee syvällisemmin herää kuitenkin kysymyksiä siitä, mikä tässä on jakamista ja mikä tässä oikein on uutta? Tästä aiheesta on taitettu peistä kansainvälisillä areenoilla jo vuosia. Osa jakamistalouden tutkijoista on sitä mieltä, että työ ei ole jakamistaloutta. Heidän mukaansa jakamistaloudesta on kyse vain silloin, kun kyseessä on vajaakäytössä olevien tavaroiden jakaminen ja yhteiskäyttö. Useimpien arvioiden mukaan työn ja palvelujen jakaminen on kuitenkin mielletty keskeiseksi osaksi jakamistaloutta. Tilanteen ristiriitaisuutta kuvaa hyvin se, että jakamistalouden tunnetuin puolestapuhuja Rachel Botsman on määritellyt jakamistalouden niin, että työ ei ole osa jakamistaloutta. Silti hän on arvioinut, että työntekijöiden asema on nousemassa jakamistalouden keskeiseksi kipupisteeksi ja haasteeksi.

Tässä yhteydessä ei ole syytä tämän enempää paneutua keskusteluun jakamistalouden rajanvedoista. Työelämän yhteydessä on kuitenkin viitattu jakamistalouden rinnalla myös sellaisiin käsitteisiin kuin alustatalous (ja alustatyö) sekä keikkatalous. Puheet alustoista painottavat meneillään olevan kehityksen teknistä ulottuvuutta. Alustat ovat eräänlaisia yksittäisten työsuoritusten digitaalisia kauppapaikkoja. Uberin ja Airbnb:n liiketoiminta perustuu juuri tällaisten alustojen ylläpitämiseen, ei vaikkapa taksien tai asuntojen omistamiseen.

Keikkataloudella kuvaillaan niitä työehtoja, joita tämä kehitys avaa. Kyseessä eivät ole varsinaiset työsuhteet, vaan erilaiset toimeksiannot, jotka muistuttavat freelancer-työtä ja pienimuotoista yritystoimintaa. Ajatuksena on, että työelämä saa yhä enemmän piirteitä, jotka muistuttavat perinteisiä muusikkojen ja muiden viihde- ja kulttuurialoilla toimivien keikkoja. Lisäksi on viitattu työn joukkoistamiseen (esim. Gopalkrishnan ja Nylund 2014; Howe 2008).

Kansainvälisessä keskustelussa voi erottaa ainakin seuraavat uskomukset ja väittämät: (1) Jakamistalous saattaa luoda merkittävän määrän uusia työpaikkoja Suomessa ja maailmalla, (2) Jakamistalous saattaa muodostua olemassa olevien työpaikkojen uhaksi, (3) Jakamistalouden leviäminen saattaa merkitä rakenteellisia ja merkittäviä heikennyksiä nykyisiin työsuhteisiin ja työntekijöiden asemaan. Tarkastelen seuraavaksi näitä väitteitä tutkimuksen, tilastojen ja selvitysten valossa.

2.3.1. Keikkatalous uuden työn luojana

Euroopan komissio, ja muun muassa sen varapuheenjohtaja Jyrki Katainen ovat puhuneet jakamistalouden kasvu- ja työllisyysvaikutuksista. Kiistanalainen kuljetusyhtiö Uber on julistanut luovansa 50 000 uutta työpaikkaa Euroopan suurissa kaupungeissa.

Kansainväliselläkin tasolla jakamistalouden tutkiminen suhteessa työelämään on uusi aihe, eikä sitä ole vielä juurikaan tilastoitu. Merkittävä poikkeus tähän on Oxfordin yliopiston tutkijoiden ylläpitämä Online Labour Index, joka tuottaa reaaliaikaista tietoa kuuden englanninkielisen alustan työnvälityksen määristä (Lehdonvuori 2017). Tämän tiedon mukaan alustatyön kasvanut yhdessä vuodessa (heinäkuu 2016- heinäkuu 2017) jopa 26 prosenttia.

Kuva 5 . Kuuden englanninkielisen työnvälitysalustan kehitys 2016-2017. Lähde: Online Labour Index.

Tulevaisuusvaliokunnan mietintö (TuV 2017) nostaa esiin kasvuvauhdin lisäksi sen, että suurimmilla alustoilla on jo miljoonia rekisteröityneitä työntekijöitä. Kansainvälisen vertailun perusteella alustoilla työskenteleviä on eniten (suuruusjärjestyksessä) Intiassa, Pakistanissa, Bangladeshissa, Filippiineillä, Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Alustatyön määrää on vaikea arvioida maailmanlaajuisesti tai edes kansallisesti. Arviot vaihtelevat muun muassa USA:n osalta yhdestä 8–10 prosenttiin työvoimasta. Erään arvion mukaan Yhdysvalloissa digitaalisilla alustoilla on tehnyt töitä neljä prosenttia työvoimasta (6 miljoonaa ihmistä) ja viikoittain tällaista työtä tekevien määrä on yhden ja kahden prosentin välillä. Iso-Britannian kohdalla arvio viimeisen vuoden aikana digitaalisilta alustoilta töiden hankkineiden määrästä oli neljä prosenttia työkäisistä. Myös arviot Pohjoismaissa alustoilla työtä tehneiden määrästä ovat alle 10 prosenttia koko työvoimasta. Toisaalta, kuten Suomenkin kohdalla, alustojen kautta omaisuuttaan myyneiden tai vuokranneiden määrä

on huomattavasti suurempi. Tanskassa viimeisen vuoden aikana digitaalisilta alustoilta oli hankkinut töitä yksi prosentti. (TuV 2017)

Isossa-Britanniassa, Ruotsissa ja Yhdysvalloissa tehdyt kyselytutkimukset vahvistavat käsitystä siitä, että vain murto-osa jakamistalouden työntekijöistä länsimaissa saa koko elantonsa keikkatyöstä. Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa kokopäivätoimisten osuus on arvioitu olevan neljä tai viisi prosenttia kaikista jakamistaloudesta toimeentuloa saavista työntekijöistä (Huws ja Joyce 2016a; 2016b). Näitäkin lukuja on epäilty ylimitoitetuksi.

Online Labour Indexin tuottaman tiedon perusteella alustojen välityksellä tehtäviä töitä voi jakaa kuuteen ryhmään: (1) IT-ala, (2) media ja luovat alat, (3) toimistotyö, (4) myynti ja markkinointityö, (5) kirjoitus- ja käännöstyö, sekä, pienimpänä ryhmänä, (6) asiantuntijatyö (Corporaal ja Lehdonvirta 2017).

Merkittävä ilmiö on alustojen välittämä transnationaalinen digitaalinen etätyö. Tämä on eräänlaista ulkoistamista ja alihankintaa globaalilla tasolla, jossa esimerkiksi Intiassa ja Filippiineillä tehdään töitä länsimaissa toimiville yritysille. (Graham ym. 2017)

Kansainväliset työnvälitysalustat ovat tässä mielessä synnyttäneet uudet ”planetaariset työmarkkinat” (Graham 2018).

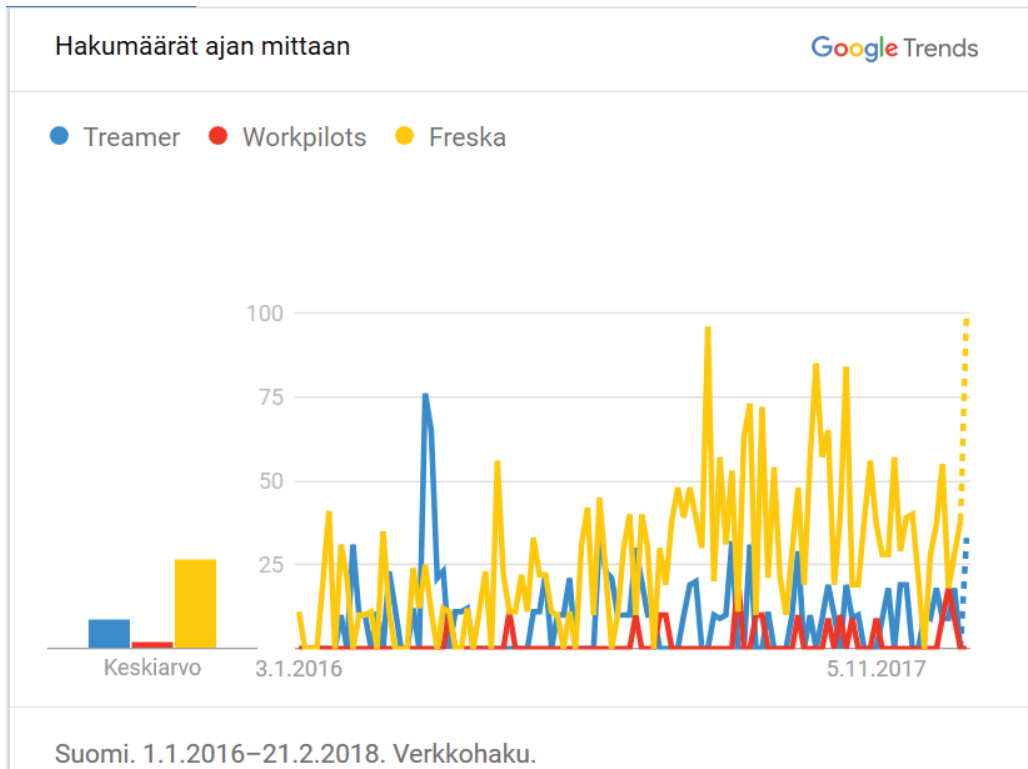
Time-lehden vuonna 2016 julkaisemassa kyselyssä kävi ilmi, että Yhdysvalloissa jakamistalouden työntekijät ovat huomattavan nuoria, lähes puolet nuorempia kuin väestön keskiikä on. Työntekijät ovat lisäksi myös useammin miehiä, etnisen vähemmistön edustajia ja kaupunkilaisia. (Steinmetz 2016)

Suomessa keikkataloudesta on toistaiseksi saatavissa hyvin vähän tutkimukseen perustuvaa tietoa (ks. kuitenkin Nylund ja Immonen 2017; Harmaala ym. 2017: luku 4). Tilastokeskuksella on meneillään laaja tutkimus aiheesta, mutta lopullisia tuloksia saadaan vielä odottaa. Vielä kolme vuotta sitten tilastokeskuksen, työelämän rakenteellisia muutoksia tutkinut Anna Pärnänen (2015) arvioi, että hyvin pätkittäinen keikkatyö ja jakamistalouden tuottama työ, ovat vielä marginaalisia ilmiöitä, vaikkakin ne voivat tulevaisuudessa olla hyvinkin yleisiä tapoja ansaita elantoa.

Sen sijaan Pärnänen (2015) on nostanut esiin kaksi aiheeseen läheisesti liittyvää ja selkeää työmarkkinatrendiä. Nämä ovat osa-aikatyön ja niin sanottujen itsensä työllistäjien määrän kasvu. Itsensä työllistäjillä tarkoitetaan tässä yksinyrittäjiä, ammatinharjoittajia, freelance-reita ja apurahansaajia. Myös näissä työn muodoissa tehdään työtä ilman työsuhdetta (Suoranta 2017).

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan itsensä työllistäjien määrä on kasvanut varsin tasaisesti koko 2000-luvun. Vuonna 2000 tilastoitiin 123 000 tavalla tai toisella itsensä työllistäjänä työllistyvää ja 183 000 vuonna 2016. Lisäystä tarkastelujaksolla oli siis 60 000 itsensä työllistäjää. Palkansaajia oli vuonna 2000 vastaavasti 2 016 000 ja 2 105 000 vuonna 2016. Lisäystä ajanjaksolla oli 89 000 palkansaajaa. Lukujen merkitys tulee esille, kun kasvua verrataan ryhmien suuruusluokkaan: 60 000:n lisäys 123 000:sta on huomattavasti merkittävämpi ilmiö kuin 89 000:n lisäys 2 016 000:sta. (TuV 2017)

Google Trends- työkalulla tekemäni hakumäärien vertailu kolmen suomalaisen työnvälitysalustan (Freska, Treamer ja Workpilots) välillä viittaa siihen, että keikkatyö on Suomessa kasvussa (kuva 6), mutta kasvu on varsin maltillista verrattuna Online Labour Indexin lukuihin. Suosituin hakumäärien perusteella on Freska, joka on siinä mielessä perinteinen yritys, että välitetyt siivoojat ovat yrityksen palkkalistoilla. Treamerista saatujen tietojen mukaan yritys julkaisi vuoden 2017 aikana 2500 työtehtävää. Vuonna 2018 yrityksen tavoitteena on kuusinkertaistaa tämä määrä. Samankaltaisia tietoja luvuista ja tavoitteista olen saanut myös eräältä toiselta suomalaiselta työnvälitysalustalta.

Kuva 6 Verkkohakujen vertailua Google Trends työkalun avulla. Tarkastelussa Treamer, Workpilots ja Freska.

Suomessa toimii määritelmästä riippuen kymmenkunta jakamistalouteen liittyvää työnvälityspalvelua. Freska, Treamer ja Workpilots ovat esimerkkejä suorittavan työn välityksestä verkkoalustan kautta. Niin ikään suomalainen yritys Solved taas kerää alustan kautta kansainvälisiä asiantuntijoita yhteen lyhytkestoisiin hankkeisiin, joissa ratkaistaan yritysten ja julkisen hallinnon ympäristöön ja kestävytyteen liittyviä haasteita. Solved ilmoittaa, että sen verkostoon kuuluu 2000 asiantuntijaa 70 eri maasta. Näiden lisäksi keikkatyötä tarjoavat Uberin ja Woltin kaltaiset palvelut.

Kaupallisten toimijoiden rinnalla Stadin aikapankki pyrkii luomaan edellytyksiä vaihtotyölle, eli järjestelmälle, jossa työtä ja palveluja vaihdetaan kokonaan rahatalouden ulko-

puolella. Aikapankin toiminta on kuitenkin jäänyt pienimuotoiseksi, ja ongelmaksi on muodostunut sellaisen työn verottaminen, jossa raha ei liiku (Faehnle ym. 2016). Toisenlainen yhteisövetoinen toimija on Hoffice, joka työn välittämisen sijaan muuttaa kodit pop-up työskentelytiloiksi. Ideana on kerääntyä verkoston jäsenien koteihin ja työskennellä omien töiden parissa, mutta yhdessä muiden kanssa.

Suomessa Uber-kuljettajien suhteellisen harvat puheenvuorot antavat lähtökohtaisesti erittäin myönteisen kuvan työstä. Monen kohdalla kyse näyttää olevan mukavasta lisätienestistä tai vaihtelusta päivätyön ohella. Eräs kuljettaja kertoo rakastavansa ajamista, eli ajaminen näyttäytyy kuljettajan harrastuksena. Toinen kuljettaja perustelee ajamista sillä, että televisiosta tulee liikaa uusintoja. Suomalaisessa julkisuudessa Uber-kuskinä toimiminen näyttäytyy lisätienestinä, jonka edellytyksenä on ylimääräinen vapaa-aika ja myös keskivertoa parempi jaksaminen. Yhdysvalloissa Uberin ympärillä käydyssä keskustelussa yhtiö on itse painottanut toimeksiantoon liittyviä etuja kuljettajien kannalta. (Nylund ja Immonen 2017)

Yhdysvaltalainen kouluttaja Diana Mulcahy (2016) on kirjoittanut keikkataloudesta kirjan, jossa hän suosittelee työntekijöitä siirtymään keikkatalouden aikakauteen. Hänen mukaan perinteinen palkkatyö on jo kauan sitten menettänyt mielekkyytensä. Talouden heilahtelut, irtisanomiset ja ulkoistamiset ovat tehneet työelämästä aivan liian epävarmaa, jotta sen varaan voisi rakentaa mielekästä elämää. Mulcahyn mukaan keikkatalous tarjoaa vapaampaa ja mielekkäämpää elämää, kunhan vain muistaa ottaa itse vastuuta myös sosiaaliturvastaan ja ennen kaikkea hankkii tarvittavan osaamisen, jota voi myydä. Keikkatalous on Mulcahyn mukaan itse asiassa osaamisen taloutta. (kts. Harmaala ym. 2017, 89)

Mulcahyn maalamaa kuvaa osaajien keikkataloudesta voi ehkä pitää liioitellun valoisana, mutta siinä on paljon samaa kuin niin sanotun kestävästi työn tutkijoiden ennakoimassa tulevaisuudessa (Kasvio 2014).

Tämän vision mukaan valtaosa ihmisistä ei enää vuonna 2050 hanki elantoaan jonkin suuren organisaation palkkatyössä, vaan ihmiset työllistyvät osaamisensa perusteella pääasiassa suurin tai pieniin projekteihin. Suuret organisaatiot ovat itse asiassa ennättäneet hajautua muodoltaan alati muuttuviksi ja suhteellisten itsenäisten projektien muodostamiksi verkostoiksi. Tämän vuoksi useimmilla työelämään osallistuvilla ei ole enää vakituisia työsuhteita, täsmällisesti määriteltyjä työaikoja, tai kiinteitä työnantajan osoittamia työpisteitä.

Vuoteen 2050 mennessä kutakuinkin kaikki rutiinityö on hävinnyt, ja kaikki ihmisten työt kyetään teettämään paljon nykyistä älykkäämmin ja tehokkaammin. Tämä johtaa siihen, että ansiotyöhön käytetty aika supistuu, mikä puolestaan vapauttaa kansalaiset osallistumaan erilaisiin tuottaviin toimintoihin muunlaisten kanavien välityksellä. Tällaisia ovat esimerkiksi verkkoon luodut itseorganisoituvat toiminnot, jotka tarjoavat ihmisille mahdollisuuksia rahatalouden ulkopuoliseen palvelujen vaihtoon. Ihmiset voivat osallistua monipuolisesti myös oman paikallisyhteisönsä tai oman perheen ja kotitalouden toimintaan.

Tässä siis ennakoidaan nykyisen yhdenmukaisen palkansaajayhteiskunnan murenemistä ja siirtymää monimuotoisempiin työn tekemisen tapoihin. Tähän liittyy myös uusien keinoalysovellusten laajeneva käyttö ja alati lisääntyvä kapasiteetti. (Kasvio 2014, 226-227)

Tällä hetkellä elämme vaihetta, jossa suuret yritykset ovat juuri löytäneet keikkatyön välitysalustat (Corporaal ja Lehdonvirta 2017). Yrityksille keikkatalous avaakin uusia liiketoimintamalleja, jotka perustuvat työntekijöiden palkkauksen sijaan toimeksiantoihin ja joukkoistamiseen. Mulcahy (2016) näkee, että työntekijöiden palkkaaminen on yritysten kannalta kallis ja joustamaton vaihtoehto.

Toimivien työmarkkinoiden kannalta keikkatyö tarjoaa myös ratkaisua niin sanottuun matalapalkkatyön ongelmaan. Juhana Vartiaisen ja Osmo Soininvaaran mukaan matalapalkkatyön tarjontaa on lisättävä matalapalkkaisten ja vähän koulutettujen työllisyysasteen nostamiseksi (Valtioneuvosto 2013).

Tässä ajassa rakenteellinen työttömyys on toistuva teema talouspoliittisessa keskustelussa. Suomessa rakenteellinen työttömyys johtuu muun muassa siitä, etteivät työvoiman tarjonta ja kysyntä kohtaa. Suomen kaltaisessa harvaan asutussa maassa tärkeä syy tähän on, että työn suorittajat asuvat eri alueilla kuin missä työpaikat sijaitsevat. Tähän alustojen välittämä digitaalinen etätyö tarjoaa mielenkiintoisen mahdollisuuden.

Alustatyö ja työn joukkoistaminen muuttavat ajan myötä käsityksiämme siitä, mikä on organisaatio, mitä on työ sekä miten talous ja yhteiskunta toimivat. Tätä kehitystä voimistaa alkamassa oleva lohkoketjuteknologian nousu.

2.3.2. Keikkatalous ja työn loppu

Kun puhutaan työelämästä ja sen tulevaisuudesta keskeisimmäksi huolenaiheeksi nousee yleensä työttömyys (Kasvio 2014, 232). Automaation ja digitalisaation vaikutuksista työelämään on keskusteltu vähintään 1990-luvulta saakka. Erityisen tunnettu tähän aiheeseen liittyvä teos on Jeremy Rifkinin vuonna 1995 julkaisema *Työn loppu*. Kirjassa Rifkin esittää, että automaatio, tietokoneet, robotit ja muut huipputeknologian keksinnöt korvaavat ihmistyön kaikilla aloilla.

Vuonna 2014 ilmestyneessä uudessa *The Zero Marginal Cost Society* -kirjassaan Rifkin esittää, että jakamistalous jatkaa työn kysynnän vähenemistä samalla kun työelämän automaatio, digitalisaatio ja robotisaatio kiihtyvät. Rifkin ei näe jakamistalouden kasvua suurena ongelmana, sillä hän ennakoii jo paljon suurempaa murrosta kuin pelkän työn loppumista. Kun jakamistalouden tuotantotavat yhdistetään uuteen teknologiaan (mm. keinoäly, 3D-tuotostus, esineiden internet ja robotit), tuottamisen rajakustannukset romahtavat, mikä tekee palveluista ja tuotteista ilmaisia, tai ainakin niin edullisia, että koko markkinatalous lopulta luhistuu. Toiset ovat arvioineet, että ilmaiset tuotteet ja lähes olemattomat tuotantokustannukset ovat pikemminkin tunnusomaisia laajenemassa olevalle alustataloudelle (McAfee ja Brynjolfsson 2017, 137).

Työn loppu, eli työpaikkojen väheneminen, ja joidenkin osalta loppuminen, oli teemana esillä varsin voimakkaasti, kun kuljetusyhtiö Uber rantautui Suomeen (Nylund ja Immonen 2017). Uber pyrkii joukkoistamaan henkilökuljetukset. Ajatuksena on, että taksilupaa tai ammattipätevyyttä ei vaadittaisi, pelkkä auto ja ajokortti riittävät. Taksiliitto ilmaisi monissa kannanotoissa huolensa siitä, että tällainen kyydinvälittäjä vie asiakkaita pois taksialalla toimivilta yrityksiltä ja murentaa näiden kannattavuutta. Myös auto- ja kuljetusalan

työntekijöiden liitto AKT oli tätä mieltä. Jos muissa ammateissa päivätyönsä tekevät ajavat satunnaisesti Uberia, niin nämä ajot ovat kaikki pois sitä leipätyökseen tekeviltä.

Sinänsä kuljetustyö ei siis ollut loppumassa, mutta pelättiin, että siihen liittyvä kokopäivätyö oli korvautumassa satunnaisella keikkatyöllä. Ajatusta työn loppumisesta kritisoineet tutkijat ovatkin huomauttaneet, että tähän mennessä työ ei ole loppunut, mutta vakituinen ja kokoaikainen palkkatyö on saanut rinnalleen useita eri työn muotoja. Yritykset ulkoistavat ja alihankkivat. Osa-aikatyö, määräaikaiset työsuhteet ja vuokratyövoiman käyttö lisääntyvät. Erilaiset epätyypilliset työsuhteet ovat vähitellen vallanneet alaa ja muodostuneet yhä tyypillisemmiksi. Työn tutkijat ovat puhuneet myös pirstaloituvasta työstä, monimuotoisesta työstä ja mikrotyöstä.

Tiettyssä mielessä automaatio ja joukkoistaminen ovat vastakkaisia kehityssuuntia. Automaatio tähtää ihmistyön korvaamiseen. Joukkoistaminen taas jakaa tämän työn suurelle joukolle ihmisiä organisaation ulkopuolella.

Tämä kehitys saattaa tietysti nakertaa perinteisten palkkatyöläisten ja yrittäjien työllistymismahdollisuuksia. Uber-kuljettajien tapauksessa huomaisimme, että suurin osa kuljettajista ei ajanut Uberia kokopäivätyönä, vaan haki lisätienestiä. Tienaaminen ei kuitenkaan ollut kaikille pääasia. Joidenkin kuljettajien kohdalla ajaminen näyttäytyi lähinnä harrastuksena ja toimettomuuden vastakohtana. (Nylund ja Immonen 2017)

Keikkatalous ei siis sinänsä vähennä työtä, mutta on todennäköistä, että se vähentää perinteistä kokopäivätoimista työsuhteeseen sidottua palkkatyötä. Robotit ja automaatio ovat kuitenkin tärkeämpi aihe, kun pohditaan työn loppua. Robotit ja automaatio tosin saattavat avata myös uusia mahdollisuuksia työn joukkoistamiselle.

Joukkoistaminen saattaa myös ennakoida toimialan automaatiota. Tämän ajatuksen mukaan ulkoistaminen ja joukkoistaminen voidaan nähdä kahtena automaatiota ennakoivana kehitysvaiheena. Kun jokin tehtävä tunnetaan niin hyvin, että se voidaan joukkoistaa suurelle määrälle ihmisiä, se voidaan pian myös siirtää kokonaan koneiden hoidettavaksi. Tämän mukaisesti Uber ja monet muut kyytejä välittävät palvelut voidaan tulevaisuudessa korvata itseohjautuvilla autoilla.

2.3.3. Keikkatalous työntekijöiden aseman heikentäjänä

Kriitikot ovat, lähinnä muiden maiden kokemusten perusteella, verranneet keikkatyön tekijöitä kolmannen maailman hikipajatyöläisiin (Hill 2016a; 2016b; myös Nylund ja Immonen 2017). Heiltä puuttuvat työsuhteen tuoma minimipalkka, minimityöaika ja eläketurva. Työaika on muutoinkin merkittävässä asemassa. Perinteisessä työsuhteessa työntekijöille maksetaan sovittu työajan mukaan. Kahvitauot, kokoukset ja koulutukset ovat osa tätä työaikaa. Toimeksiantosuhteissa työn suorittajat saavat työkorvausta vain varsinaisesta työstä. Lisäksi kokopäiväkeikkaa tekevät joutuvat päivittäin hakemaan toimeentulonsa monelta eri toimeksiantajalta. Heillä kuluu paljon palkatonta aikaa seuraavan keikan etsimiseen ja seuraavalle keikalle siirtymiseen.

Yrittäjyyden keskeinen tunnusmerkki kuitenkin on, että korvaus työstä maksetaan työn suorituksen, tuloksen tai laskutuksen mukaan, ei ajan perusteella. Työn suorittaja määrää

työaikansa itse, eikä korvaukseen sisälly ylityö tai vuosilomapalkka. Yrittäjä myös maksaa itse eläkkeensä ja vakuutusturvansa. Keikkatyöläisen on siis varattava aikaa moneen muuhun asiaan itse keikan suorittamisen lisäksi.

Työsuhteen ja toimeksiannon välinen rajapinta on keskeinen koko suomalaisen työlainsäädännön ja sosiaaliturvasäätelyn kannalta. Suurella osalla suomalaisia sosiaalivakuutukset, kuten työeläke, sairausvakuutus, sekä työttömyysturvan taso, on sidottu työsuhteeseen, ja sen perusteella maksettuihin sosiaaliturvamaksuihin. Siksi meneillään oleva muutos on merkittävä koko hyvinvointiyhteiskunnan kannalta. Mikäli keikkatyö korvaa työsuhteen, myös sosiaaliturva on ajateltava uusiksi. Jos keikkatyötä ei säätele työlainsäädäntö, on aloitettava pohdinta siitä, miten keikkatyöläisten työolot ja oikeudet turvataan.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan johtava tutkija Petri Rouvinen on Kalifornian yliopiston kehitys sosiologian tohtori Martin Kenneyn (2015) kanssa esittänyt, että työn vaihdanta ilman työsuhteita tuo mukanaan ”äärimmäisen joustavuuden” työn kysynnässä ja tarjonnassa. Heidän mielestään ilmiötä ei pitäisi vastustaa lainsäädännöllisin keinoin, koska se vähentäisi uuden työn mahdollisuuksia. He kuitenkin esittävät, samoin kuin useat muut jakamistalouden tutkijat ja tarkkailijat, että yhteiskunnan pitäisi luoda uudenlaisia turva- verkkoja, jotka sopivat paremmin perinteisen työsuhteen ulkopuolella tapahtuvaan työhön.

Säännöllisen ansiotyön vähentyminen tekee sosiaaliturvan järjestämisen keikkataloudessa monella tavalla haasteelliseksi. Monet ongelmat ovat kuitenkin tuttuja muun muassa itsensä työllistäjien ympärillä käydyistä keskustelusta.

Itsensä työllistäjiä löytyy tällä hetkellä etenkin niin sanotuilta luovilta aloilta. Itsensä työllistäjien ongelmat liittyvät eri työntekomuotojen välillä liikkumiseen, huonoon tietämykseen sosiaaliturvasta, heikkoon neuvotteluasemaan, matalaan tulotasoon, tulovirran epä-säännöllisyyteen ja sosiaaliturvajärjestelmän joustamattomuuteen. Useat itsensä työllistäjistä eivät ylipäättään ole tietoisia omasta sosiaaliturvastaan. Mielenkiintoista on, että tästä huolimatta vain joka viides itsensä työllistäjistä haluaisi työskennellä työsuhteessa. Matalasta tulostasostaan ja sosiaaliturvan ongelmista huolimatta itsensä työllistäjien onkin eri tutkimuksissa havaittu olevan keskimäärin onnellisempia kuin palkkatyöläiset. (TEM 2015)

Itsensä työllistäjiä tutkinut Anu Suoranta (2017) on kutsunut tätä ilmiötä ”onnellisuuden paradoksiksi”.

Merkittävää on se, missä tilanteessa työntekijä ryhtyy tekemään keikkatyötä. On uskottavaa, että keikkatyö avaa työmahdollisuuksia työelämän ulkopuolella oleville. Näin saadaan ehkä myös vaikeasti työllistyviä mukaan työelämään ja ehkäistään syrjäytymistä. On myös uskottavaa, että keikkatyö vähentää vakituisten työpaikkojen määrää. Vakituiset työpaikat korvautuvat toimeksiannoilla, yrittäjämäisellä mikro- ja silpputyöllä, joista puuttuu vakituisten työsuhteen turva. Tärkeää olisi parantaa liikkumista työttömyysjaksojen, palkkatyön ja yrittäjämäisten toimeksiantojen välillä.

Nykyinen työttömyysturvalainsäädäntö ja etenkin sen käytännön tulkinnat hankaloittavat tätä liikkumista ja heikentävät siten työllistymistä. Työttömän olisi tärkeää esimerkiksi saada tietää miten tuleva keikkatyö vaikuttaa hänen työttömyysturvaansa. Ratkaisuna tähän ongelmaan voisi olla työttömyyskassalta pyydettävä ennakkolausunto, jossa kysymys

ratkaistaisiin ennakkollisesti. Tarvitaan myös pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmien selkeyttämistä. Esimerkiksi työttömänä aloitettu yritystoiminta tulisi nykyistä laajemmin katsoa sivutoimiseksi niin, että se ei johtaisi työttömyyspäivärahojen menetykseen ja kannustaisi siten ottamaan vastaan myös yrittäjämäisiä toimeksiantoja. Näitä ehdotuksia sisältyi ammattiliittojen itsensä työllistäjien yhteistyöryhmän lausuntoon työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista. (ITSET 2016)

Myös Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on esittänyt, että työntekijöiden joustavat työmarkkinaasiirymät on mahdollistettava sosiaaliturvasääntelyssä ja, että informaatiota alustatalouden kansalaistaitojen ja alustaurien suunnittelusta on lisättävä. (TuV 2017)

Tärkeää on myös, että valtiovallan eri instituutiot, kuten verottaja ja TE-palvelut, tulkitsevat lainsäädäntöä samalla tavalla.

Mikäli työstä on tulossa jatkuvasti muuttuva palapeli, jossa toimitaan eri rooleissa ja asemissa ja urakehitys ja sosiaaliturva ovat yhä enemmän työntekijän omalla vastuulla, vaaditaan ajankäytön ja itsensä johtamisen taitoja. Kun lisäksi työn ja vapaa-ajan välinen raja hämärtyy, tarvitaan elämänhallinnan taitoja samalla, kun elämänhallinta muuttuu koko ajan hankalammaksi jo jatkuvan muutoksen vuoksi. Tarvitaan siis elämänhallinnan taitojen koulutusta niin, että elämä on turvattu silloinkin, kun työsuhdetta ei ole.

Keikkatyöläisten asemaa tulee kuitenkin tarkastella sekä suhteessa yhteiskuntaan, ja yhteiskunnan luomiin turvaverkkoihin, että suhteessa markkinoihin, ja etenkin palveluja välittäviin alustayrityksiin. Työsopimuslaki edellyttää, että työnantajan on kaikin puolin edistettävä suhteitaan työntekijöihin samoin kuin työntekijöiden keskinäisiä suhteita. Työnantajan on huolehdittava siitä, että työntekijä voi suoriutua työstään myös yrityksen toiminnan muuttuessa. Työnantajan on myös pyrittävä edistämään työntekijän mahdollisuuksia kehittyä kykijensä mukaan työurallaan etenemiseksi.

Kun työnvälitysalustan toiminta perustuu toimeksiantoihin ja työsuorituksiin, se pystyy myös välttämään tällaiset työnantajan velvoitteet. Onkin arvioitu, että keikkataloudessa työn suorittajalle on poikkeuksellisen heikko asema suhteessa alustaan. Työn suorittajien allekirjoittamissa sopimusehdoissa näkyy paljon sellaisia piirteitä, joita esiintyy silloin kun osapuolten neuvotteluvoimassa on suuria eroja (Smorto 2018).

Perinteinen keino työntekijöiden aseman edistämiseksi on kollektiivinen edunvalvonta. Esimerkiksi suomalaiset Uber-kuljettajat eivät tietävästi ennättäneet organisoitua mitenkään. Auto- ja kuljetusalan liitto AKT ei ole ollut ainakaan toistaiseksi valmis huolehtimaan Uber-kyyditsijöiden ongelmista. Mikäli toimintaan saadaan selkeät säännöt ja valvontaa, tilanne voi muuttua. (Nylund ja Immonen 2017)

SAK:n tuoreen kannanoton mukaan on ammattiyhdistysliikkeen tehtävä saada Uber-kuljettajat ja muut alustatalouden työntekijät ensin työläinsäädännön, ja ajan myötä myös työehtosopimustenkin piiriin, ja sitä kautta saada heille oikeudenmukaiset ja reilut työehdot (Hellsten 2018).

Uberin tapauksessa pelkästään Suomeen muodostuva työn suorittajien edunvalvonta olisi AKT:n mukaan kuitenkin erittäin haasteellista. Uber-kuljettajat solmivat nimittäin palvelusopimuksen, jonka toinen allekirjoittaja, Uberin sisaryhtiö Raisier Operations, on kirjoilla

Hollannissa. Siksi mahdolliset välitysalustaa vastaan käytävät oikeudenkäynnit käytäisiin Hollannissa tai kansainvälisessä oikeudessa.

AKT on nostanut Uberin yhteydessä myös esiin kuluttajasuojaan ja turvallisuuteen liittyvät epäselvyydet. Miten ja kenen vakuutus korvaa matkustajan vahingot onnettomuustilanteessa, kun auto on toiminut laittomasti henkilöliikenteessä? Entä kuka vastaa siitä, ettei kuljettajissa ole rikollisuuteen tai väkivaltaisuuteen taipuvaisia henkilöitä? Mahdollinen onnettomuus voi AKT:n mukaan johtaa vakuuttamattomiin sairaskustannuksiin kaikille osapuolille. Kuskina ja asiakkaana on vaikea vaatia ja saada korvauksia, kun monet vakuutuksiin liittyvät asiat ovat vielä hämärän peitossa. AKT ennakoii Uberin tuovan ongelmia kuljettajapartnereille, joiden selvittäminen ei ole ihan helppoa, kun yhtiöllä on käytössä kansainvälisiä huippuluokan juristeja ja palvelusopimuksen mukaan Uber ei ole vastuussa mistään. Uber ei vastaa edes alustan toimivuudesta partnereilleen. (Nylund ja Immonen 2017; vrt Graham ym. 2017; Smorto 2018; Graham ja Woodcock 2018).

Keikkatalous on kaiken kaikkiaan tärkeä aihe ay-liikkeelle. Palkkatyön väheneminen on osa sellaisia työelämän muutoksia, jotka heikentävät ajan myötä nykyisenkaltaisen kollektiivisen edunvalvonnan mahdollisuuksia.

Tulevaisuudessa sen tilalle saattaa nousta uudenlaisia yhteisten etujen ajamisen ja vastuu jakamisen muotoja, jotka eivät välttämättä enää kiteydy kovin pysyviksi rakenteiksi, vaan jotka luovat itsensä jatkuvasti uudelleen. Esimerkiksi teollista aikakautta edeltäneen ajan ammattikuntalaitos saattaa herätä uudelleen henkiin toimintamuodoiltaan uudistuneena. (Kasvio 2014, 227)

Yhdysvalloissa Uber-kuskit ovat ainakin perustaneet yrityksestä riippumattoman verkossa toimivan vertaissivuston. Keskusteluihin osallistuu pääasiassa Australiassa ja Yhdysvalloissa asuvia Uber-kuskeja. Keskustelua voi käydä mistä tahansa yrityksen toimintaan liittyvästä asiasta ja esiin tulevista kysymyksistä Uber-kuljettajan elämään liittyen. Suuria aiheita sivuston foorumissa ovat varsinkin lupa- ja vakuutuskysymykset sekä kuljettajapartnereiden oikeudet. (Nylund ja Immonen 2017)

Suomessa mielenkiintoinen vertaisilmiö on 25 000 jäsenen Facebook-ryhmä Ompeluseura, jossa naiset käyvät työelämäkeskustelua, neuvovat toisiaan ja verkostoituvat.

Tähän saakka Suomessa yritysten luomia ratkaisuja edustaa lähinnä niin sanottu kevytyrittäjäyys, joka mahdollistaa yrittäjämäisen toiminnan ilman oman yrityksen perustamista. Laskutuspalveluyritykset, kuten Eezy, Ukko ja Finjob, hoitavat laskuttamisen ja paperityön kevytyrittäjäasiakkailleen. Laskutuspalveluiden liikeideana on, että niiden asiakkaat voivat laskuttaa työstään kuten yritykset ilman, että he perustavat yrityksen. Toimeksiannon suorittaja antaa laskutuksen hoidettavaksi laskutuspalvelulle, joka korvausta vastaan hoitaa työn laskutuksen ja muut lakisäätelliset velvollisuudet (mm. työnantaja- ja työntekijämaksut). Laskutuspalvelu toimii siis eräänlaisena byrokratiapalveluna työn tarjoajan ja keikka-työläisen välissä. Kevytyrittäjä vastaa itse asiakashankinnasta, työehdoista, hinnoista, sopimuksista ja sovittujen töiden tekemisestä.

Laskutuspalveluiden hyödyntäminen on ollut viime vuosina kasvava ilmiö Suomessa. Laskutuspalveluyritykset arvioivat, että tällä hetkellä laskutuspalveluiden käyttäjiä on noin 25

000 – 75 000 riippuen laskentatavasta. Eräs suomalainen laskutuspalveluyritys arvioi, että heille tulee joka kuukausi noin 1 000 uutta asiakasta. (TEM 2017, Harmaala ym. 2017)

Keikkatalouden työolojen kehityksessä myös suuryrityksillä, kuluttajilla ja politiikoilla on tärkeä asema. Corporaal ja Lehdonvirta (2017) ehdottavat, että lisääntyvän keikkatyön myötä suuryritysten kannattaisi panostaa keikkatyötä koskevien pelisääntöjen luomiseen. Tällä tavalla organisaation ulkopuolella tapahtuvasta työstä voisi tulla vetovoimainen urapolku muiden mahdollisuuksien joukossa. Tällaiset ajatukset voisi liittää osaksi yritysten yhteiskuntavastuuta.

Muita mahdollisia yritysälhtöisiä keinoja voisivat olla erilaiset sertifiointit, hyvien käytäntöjen hyödyntäminen, vapaaehtoiset minimistandardit sekä alustatyön tekijöiden, itsensä työllistäjien ja yksinyrittäjien asemaa turvaava tuki- ja turvapalvelujen kokonaisuudet. (Graham ym. 2017; myös TuV 2017)

Olen itse esittänyt Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan seminaarissa, että Suomi voisi olla kansainvälinen edelläkävijä keikkatalouden pelisääntöjen luomisessa (Nylund 2016). Ajatukseni pohjana oli Antti Kasvion (2016) kestävä työn malli. Kestävä työn taustalla on ajatus kestävästä kehityksestä laajemmassa mielessä, mutta myös yritysmaailmasta lähtöisin olevia ajatuksia siitä miten yritykset voisivat noudattaa toiminnassaan hyvän yrityskansalaisuuden periaatteita. Tähän liittyy myös yritysten yhteiskuntavastuu.

Kestävä työn käsitteen alla löytyy useita toisistaan eroavia lähestymistapoja. Jotkut painottavat ympäristövaikutuksia, kun taas toisten päähuomio keskittyy organisaatioiden sosiaaliseen ja inhimilliseen kestävyteen sekä näiden edistämiskeinojen erittelyyn. Viimeksi mainittujen taustalla on usein ollut niin sanottu voimavaralähtöinen organisaatiopsykologia. (Kasvio 2014, 121)

Esittämäni ajatus elämän hallinnan tarpeesta organisaatioiden ulkopuolella voidaan liittää voimavaralähtöiseen organisaatiopsykologiaan.

Kestävä työn malli perustuu neljään osaan (taulukko 3). Ekologinen kestävyys, inhimillinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys ja luonnollisesti myös taloudellinen kestävyys. Nykyaikaisissa markkinatalouksissa mitkään työt eivät voi jatkua kovin pitkään, elleivät ne ole taloudellisessa mielessä riittävän kilpailukykyisiä, tai jos niiden rahoituspohja ei ole muulla tavoin turvattu. (Kasvio 2014, 122-124)

<p>EKOLOGINEN KESTÄVYYS</p> <ul style="list-style-type: none"> • energian ja raaka-aineiden kulutus planetaaristen rajojen mukaista • toimintojen aiheuttamat ympäristökuormat mahdollisimman pienet • tuotteet ja palvelut kestävän kehityksen vaatimusten mukaisia 	<p>INHIMILLINEN KESTÄVYYS</p> <ul style="list-style-type: none"> • terveelliset ja turvalliset työympäristöt • työkuormitukset kohtuullisia • työn sisältö mielekäs ja kiinnostava • säällinen toimeentulo • työ ja elämä tasapainossa • työkyky säilyy läpi työuran
<p>TALOUDELLINEN KESTÄVYYS</p> <ul style="list-style-type: none"> • organisaation rahoituspohja kunnossa • toiminta kilpailukykyistä • toiminta kannattavaa • uusiutumiskyky riittävä myös tulevaisuutta ajatellen 	<p>SOSIAALINEN KESTÄVYYS</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimivat työyhteisöt • vaaditut uhraukset ja saadut palkinnot jakautuvat oikeudenmukaisesti • toiminnot kaikin puolin sosiaalisesti hyväksyttäviä • myös heikommilla resursseilla varustetuilla mahdollisuus tuottavaan osallistumiseen

Taulukko 3 Kestävän työnteon järjestelmä (Kasvio 2014, 124)

Ajatukseen keikkatalouden kestävän työn mallista liittyy jakamistalouden tutkimus- ja kehittämisyhteisöissä kehitelty ajatus jakamistalouden pohjoismaisesta mallista (ks. Mäenpää ja Faehnle 2017).

Suomi ja pohjoismaat nousivat viime vuosisadalla länsimaisen työelämän modernisointikehityksen kiistattomiksi edelläkävijöiksi. Kaikissa pohjoismaissa on kiinnitetty poikkeuksellisen paljon huomiota työolojen ja työelämän laadun kehittämiseen. (Kasvio 2014)

Suomessa on siis paljon tietämystä työolojen ja työelämän laadun kehittämiseksi. Ei ole mitään syytä miksi Suomi ei voisi ottaa edelläkävijän roolin myös keikkatyön osalta. Olen tässä luvussa yrittänyt nostaa esiin keskeisiä kipukohtia. Paljon kyse on myös uuden ilmiön tuomasta epävarmuudesta. Tarvitaan säädösympäristön selkeyttämistä. Monissa yhteyksissä perustuloa on esitetty vastauksena keikkatalouden haasteisiin. Perustuloon liittyy kuitenkin vielä paljon avoimia kysymyksiä, eikä kaikkia vastauksia ilmeisesti saada myöskään meillä olevassa kokeilussakaan.

Jakamistalouden tutkijoiden ja toimijoiden piirissä ehkä eniten kiinnostusta, myös työolojen kehityksen kannalta, on herättänyt uusi tekniikka nimeltä lohkoketju.

2.4. Lohkoketjuteknologian nousu

Jakamistalouden piireissä iskulauseeksi on muodostunut *Access over Ownership*, joka Suomessa on kääntynyt muotoon *Omistaminen on yliarvostettua*. Väitteen mukaan jakamistalous ja yhteiskäyttö vähentävät omistamisen tarvetta, kun jaetaan ei tarvitse ostaa eikä omistaa, mikä puolestaan voi luoda sijaa aivan uudentaloudelle, kestävämmälle taloudelle.

Nykyisin jakamistaloutena ymmärretty organisoitumismuoto perustuu kuitenkin pitkälti perinteisille omistussuhteille. Näin ollen, ja toisin kuin on väitetty, nykyisellään toimiva jakamistalous ei ratkaise omistamiseen liittyvää oikeudenmukaisuuden ongelmaa. Niin kimpakyydit kuin Uber-kuljetuksetkin perustuvat siihen, että kuljettajat ajavat omistamillaan autoillaan. Sama koskee ehkä vieläkin enemmän majoituksen tarjoamista Airbnb:n kautta. Asunnon lyhytaikaisen vuokraaminen Airbnb:n kautta on huomattavasti helpompi keino saada ansioita kuin työn tekeminen välitysalustojen kautta (Harmaala ym. 2017, 99).

Erityisen merkittävä kysymys vallitsevan jakamistalouden organisoitumismallin osalta on välitysalustojen omistaminen. Jakamistalouden olemusta analysoitaessa oleellista onkin kiinnittää huomiota seuraaviin alustaa koskeviin kysymyksiin: kuka omistaa palveluja välittävän alustan, kuinka alustan tuotto jaetaan sekä siihen, kuka päättää alustan toiminnasta ja kehittämisestä.

Uber ja moni muu kaupallinen jakamistalouden alusta on osa perinteistä taloutta ja niiden omistajuus, tuotonjako, päätösvalta ja kehittäminen on järjestetty kuten missä tahansa suuryrityksessä. Jakaminen on palvelu, jota nämä yritykset myyvät.

On arvioitu, että lohkoketjuteknologian hyödyntäminen sekä hajautuneiden alustojen kehittäminen saattavat muuttaa jakamistaloutta suuntaan, jossa Uberin tai Airbnb:n tapaisten välittäjäyritysten rooli vähenisi merkittävästi, ja esimerkiksi kyytipalveluiden työntekijät pystyisivät hallinnoimaan itse alustoja ja saamaan samalla huomattavasti suuremman osan tuotoista itselleen. Välittäjien osuuksien minimoituminen voisi tarkoittaa myös käyttökustannusten laskua.

Lohkoketjuille leimallista on juuri välittäjän puuttuminen. Kolmatta osapuolta ei tarvita, vaan kaikki jakaminen tai kaupankäynti tapahtuu algoritmien välityksellä ostajan ja myyjän välillä. Alustan tai protokollan tekninen toiminta vaatii toki kehitys- ja ylläpitotyötä sekä päätöksenteko-organin.

Lohkoketjuteknologia on levittäytymässä jakamistalouden piiriin osittain samoille toimialoille, joilla suuret kaupalliset jakamistalouden yritykset toimivat. Esimerkkinä tällaisista voidaan pitää Arcade City -kyytipalvelualustaa (vastaavia ovat LaZooz ja Chasyr), joka toimii ainakin Yhdysvalloissa ja Australiassa. Arcaden alustalla kuljettajat päättävät itse hintansa ja lisäpalvelut, joita he mahdollisesti tarjoavat. Myös Airbnb:n haastajia on ilmaantunut. Atlant-niminen yritys haluaa tehostaa kiinteistöalaa ja jakamistaloutta lohkoketjun avulla, ja se on arvostellut Airbnb:tä kalliiksi ja tehottomaksi järjestelmäksi. Muita vastaavia kehitteillä olevia lohkoketjupohjaisia ja hajautetusti toimivia alustoja ovat Cryptobnb (majoitus), CryptoCribs (majoitus), Acomobase (majoitus), Snagride (pitkän matkan kyytipalvelu) ja Helbiz (kyytipalvelu ja kulkuneuvovälitys).

Lohkoketjuteknologian esiinmarssi ei kuitenkaan merkitse ainoastaan pyrkimystä olemassa olevien eli keskitettyjen (kuten Uber tai Airbnb) jakamistalousalustojen korvaamiseen. Uusi teknologia tarjoaa uudentyyppisiä sovelluksia ja alustoja erilaisten kohtaamisten luomiseksi ja mahdollistamiseksi. Asumisen ja liikkumisen alueella ollaan kehittämässä alustoja kuten Averspace (asuntokauppa ja -vuokraus), RentBerry (asunnon vuokraus) ja Gitto project (auton vuokraus).

Hajautetut järjestelmät tekevät tuloaan lohkoketjuteknologian kehittyessä tuloaan myös käyttäjien väliseen tavara-kauppaan. Perinteinen eBay ja sen alueelliset vastineet ovat saamassa haastajia lohkoketjupohjaisista markkinapaikoista, kuten Listia ja OpenBazaar. Kauppapaikkoja suunnitellaan myös spesifimmille tuotteille ja palveluille, kuten pääsylipuille (Avantus). Lohkoketjuteknologian sovellukset verkkokaupan alueella antavat olettaa, että tulevaisuudessa kuka tahansa voi perustaa helposti kaupan globaaleille markkinoille ja näin ollen vahvistaa jakamistaloutta. Tällainen alusta on esimerkiksi Storiqa. Käyttäjien välistä kaupankäyntiä helpottamaan on kehitteillä myös maksamista helpottavia alustoja kuten CyperMiles.

Lohkoketjuteknologian soveltaminen datan jakamiseen ja kauppaan tulee tuomaan jakamistalouden myös datasektorille entistä voimakkaammin. Keskitettyjen eli yhden omistajan käytössä olevien palveluiden on ennakoitu korvautuvan hajautetuilla palveluilla, joissa esim. datan käyttöoikeus voidaan tunnistaa lohkoketjusta. Esimerkkejä lohkoketjupohjaisista datan jakamis- ja kauppasovelluksista on lukuisia. Datum on alusta erilaisen henkilökohtaisen datan kaupalle. RepuX puolestaan toimii datan kauppapaikkana pk-yrityksille. Databroker tarjoaa mahdollisuuden muuttaa IoT sensorien tuottamaa dataa kaupallistettavaksi ja myytäväksi, ja toimii myös itse kaupan alustana.

Datan jakaminen ulottuu yhä syvemmälle henkilökohtaisiin tietoihin ja myös mm. terveysdatasta on tulossa lohkoketjuteknologian myötä kauppatavaraa. EncrypGen on luomassa alustaa, jonne käyttäjä voi tallentaa DNA profiilinsa ja myydä dataa esim. lääkeyhtiöille. Perinteisiin keskitettyihin alustoihin nähden EncrypGen on edelläkävijä, sillä se antaa käyttäjälle mahdollisuuden hallinnoida heidän omaa dataansa. Vastaavan kaltainen genomitiedon tallennus- ja kauppa-alusta on Luna.

Erilaisia terveystietojen lohkoketjupohjaisia alustoja kehittää useampikin taho. Yksi tällainen on Health Nexus, joka alustana mahdollistaa terveystietojen jakamisen ja kaupan. Myös Nokialla ja OP ryhmällä on yhteinen terveystietojen jakamiseen ja hyödyntämiseen tähtäävä alustahanke.

Lohkoketju tekee kokeilujen kautta tuloa myös energiatuotantoon ja kaupan alueelle. Vaikka kokeiluja on tehty vain muutaman vuoden ajan, energia-alan päättäjät uskovat vahvasti lohkoketjuteknologiaan. Saksassa tehdyssä kyselyssä kaksi kolmasosaa vastanneista päättäjistä piti lohkoketjuteknologian leviämistä energiasektorilla todennäköisenä ja 21 prosenttia arvioi sen muuttavan koko energia-alaa. Merkittävä avaus on New Yorkin Brooklynissä keväällä 2016 aloitettu naapurisähkökokeilu, jossa aurinkopaneelin omistajat myyvät aurinkoenergiaa naapureille. Vastaavia energian tuotannon ja kaupan lohkoketjupohjaisia järjestelmiä ollaan kehittämässä myös mm. Saksassa, Alankomaissa ja Australiassa. (Honkanen 2017a).

Alalla on lukuisia toimijoita, jotka kehittävät omia energian (myös pien-) tuottajien ja kuluttajien kohtaamiseen tähtäviä alustoja. Tällaisia ovat esim. Conjoule, WePower, Greenium, Drift ja Electron. Lohkoketjuteknologian etuja ovat koko energiaketjun avoimuus ja läpinäkyvyys sekä mahdollisuus mikromaksamiseen. Nämä alentavat markkinoille tulon esteitä, mikä lisää kilpailua ja alentaa energian hintaa. Vaikutus voi olla myös energiantuotannon kestävyyskorostuminen.

Lohkoketju (eng. blockchain) on merkittävä teknologinen lupaus, jota on verrattu jopa internetin syntyyn. Kuva 8 osoittaa että blockchain-hakutermin maailmanlaajuinen suosio on lähinnä räjähtänyt vuoden 2015 alusta, vaikkakin suosio näyttää laskeneen aivan viime aikoina.

Kuva 7 Blockchain-termin hakumäärän kehitys 2015-2018.

Lohkoketjuteknologian hyödyntämismahdollisuudet jakamistaloudessa ovat vauhdittaneet alustakehitystä siten, että tiettyjen yksittäisten palvelujen (kuten majoitus) alustojen ohella ollaan kehittämässä yleisempiä alustoja erilaisten tuotteiden, palvelujen tai datan jakeluun ja kauppaan. Eräs mielenkiintoinen yleisalusta on Origin, jonka on kaavailtu mahdollistavan erilaisten jakamistalouden markkinapaikkojen rakentamisen alustalle. Voikin olla, että tämänkaltaiset markkinapaikat yleistyvät mahdollistaessaan erilaisten jakamistalouden ulottuvuuksien hyödyntämisen ikään kuin yhdestä paikasta.

Jakamistalous on luonnollisesti vain yksi alue, johon lohkoketju vaikuttaa. On arvioitu, että lohkoketjuteknologia ravistelee ensi kädessä maailman pankki- ja finanssitoimintaa. Finanssisektori on tämän vuoksi panostanut lohkoketjuteknologiaan kaikkein eniten, ja siellä odotukset ovat myös suurimmat. Erään arvion mukaan maailman kymmenen suurinta investointipankkia voivat lohkoketjun avulla säästää keskimäärin 30 prosenttia parantuneen datan, läpinäkyvyyden ja sisäisen kontrollin ansiosta. Lisäksi teknologia nopeuttaisi valtioiden ja pankkikeskittymien rajat ylittäviä rahansiirtoja. Lohkoketjun avulla rahansiirtojen

nopeutta on ennakoitu voitavan laskea minuuteissa, kun tällä hetkellä siirrot maiden sisällä vievät kaksi päivää ja ylivaltiollisesti kahdesta kuuteen päivään. (Honkanen 2017a)

Nopeuden ja säästöjen lisäksi lohkoketjuteknologialla voi kontrolloida ja vähentää myös rahanpesua, jonka on kokonaisuudessaan arvioitu olevan noin viisi prosenttia globaalista rahaliikenteestä. Erityisiä hyötyjä lohkoketjuteknologiasta on arvioitu koituvan sen käyttöön otosta kehittyvissä maissa. Maapallolla on yli kaksi miljardia ihmistä, joilla ei ole pankkitiliä eikä minkäänlaista virallista henkilöllisyyttä. Näissä maissa ja näiden ihmisten välillä rahaa joudutaan siirtämään erilaisten välityspalveluiden kautta. On laskettu, että lohkoketjuteknologian avulla rahansiirtojen välityshinta tulisi laskemaan nykyisestä jopa 15 prosentin välityspalkkiosta muutamaan prosenttiin. Tämä näkyisi suoraan vastaanottajalle siirtyvän rahasumman määrässä, ja se tullee lisäämään rahansiirtoja, koska kustannukset siirrosta pienenevät murto-osaan nykyisestä. Saattaa olla, että välityspalkkioiden poistussa tai ainakin painuessa hyvin pieneksi taloudelliset aktiviteetit kaikkein köyhimmissäkin osissa maapalloa tulevat lisääntymään ja samalla lisäämään taloudellista hyvinvointia näillä alueilla. (Honkanen 2017a)

Myös finanssisektorilla ja vakuutustoiminnassa jakamistalous on tekemässä tuloaan. Lohkoketjuteknologia ja niin sanotut älykkäät sopimukset mahdollistavat uusia avauksia ja alustoja käyttäjänsä vakuuttamiseen. Sovelluksista tunnetuimpia ovat lentojen viivästymisvakuutuksiin erikoistunut Etherisc ja matkatavaroiden vakuuttamiseen kehitetty Rega. Käytännössä näiden alustojen on tarkoitus toimia algoritmien ja älykkäiden sopimusten pohjalta niin, että matkustajat saavat vakuutuskorvauksensa automaattisesti tiettyjen ehtojen toteutuessa.

Teknisessä mielessä lohkoketjuteknologialla tarkoitetaan yleispiirteissään avointa, hajautettua, kryptografisesti ketjutettua ja useiden tietokoneiden verkkoon säilöttyä kirjanpitoa. Tämän jaetun kirjanpidon sisältö on tarkistettavissa samanlaisena samanaikaisesti eri paikoista. Oleellista on, että lohkoketjulla ei ole minkäänlaista keskusta, vaan se toimii täysin hajautetusti tuhansien tietokoneiden muodostamassa vertaisverkossa. Hajautettu toiminta onkin keskeinen ominaisuus, joka erottaa lohkoketjuteknologian perinteisistä data-rakenteista. Jälkimmäisissä lähtökohta on datan hallinta ja säilöminen keskuspalvelimen avulla ja järjestelmän hierarkkisuus tätä kautta. Hajautettu tietokanta vaatii kuitenkin järjestelmältä erityisesti luottamukseen liittyviä toimintoja, joita ei perinteisissä keskitetyissä tietokannoissa tarvita eikä niitä niissä myöskään ole.

Lohkoketjuteknologiassa tieto tallentuu samanaikaisesti kaikkiin verkon tietokoneisiin ja tiedonsiirrot aikaleimataan. Siirtojen aikaleima kertoo ajankohdan, jolloin esimerkiksi tavaran tai tuotteen omistus tai käyttöoikeus on siirtynyt. Aikaleimasta voidaan jälkikäteen varmistaa jonkin asian tapahtuminen ja tapahtumahetki. Julkisissa lohkoketjuissa siirtojen logi on julkinen, eli tapahtumat näkyvät julkisessa tilikirjassa. Lohkoketjun suojaus on niin vahva, että tätä kryptausmekanismilla tuotettua suojaa ei käytännössä pystytä murtamaan nykyisellä teknologialla. Oleellista on myös se, että lohkoketjuun konsensuksen ja kryptauksen jälkeen säilöttyjä tietoja ei voi muuttaa. Näin ollen lohkoketjuun voidaan tallentaa erilaisia pysyviksi tarkoitettuja tietoja, joihin ei pääse käsiksi muu kuin itse käyttäjä tai sellainen henkilö tai taho, jolle käyttäjä on antanut oikeuden nähdä sisällön. Edes tietojen tallentaja eli käyttäjä ei kuitenkaan pysty poistamaan tai muuttamaan kerran säilöttyjä tietoja tai asiakirjoja. Näin lohkoketju on immuuni väärennöksille. (Honkanen 2017a)

Uusia lohkoketjuun perustuvia sovelluksia ja yrityksiä esitellään maailmalla harva se päivä. Pyrkimykset hyödyntää lohkoketjuteknologiaa ulottuvat edellä käsitellyn ohella muun muassa tekijänoikeuskysymyksiin, erilaisiin älykkäisiin sopimuksiin, terveys-, koulutus-, maanomistus- ja tuotetietojen rekisteröimiseen, logistiikkaan sekä identiteetin varmentamiseen. Ominaista sovelluksille on pyrkimys poistaa markkinoilta turhia välikäsiä ja luoda uudenlaisia verkostoja, joissa kuluttajat otetaan mukaan organisaation toimintaan rahoittajina, päätöksentekijöinä ja omistajina. (Honkanen 2017a)

Lohkoketjuteknologia avaa uusia mahdollisuuksia verkostomaiselle ja yhteisölliselle taloudelliselle ja poliittiselle toiminnalle, minkä vuoksi lohkoketjua voi luonnehtia jakamistalouden teknologiaksi. Lohkoketjut mahdollistavat ihmisten välistä jakamista aikaisempaa suoremmin ja tehokkaammin. Lohkoketjut muuttavat myös organisaatioita ja sitä kautta työelämää.

On puhuttu hajautettujen lohkoketjuihin perustuvien autonomisten organisaatioiden (Decentralized Autonomous Organizations, DAO) noususta. Rohkeimmissa arvioissa tällaiset verkostot voisivat jopa kokonaan syrjäyttää nykymuotoiset yritykset ja organisaatiot. Tutkijoiden piirissä harva uskoo yritysten katoamiseen, sen sijaan lohkoketjut lisäävät todennäköisesti organisaatioiden ulkopuolella tehtävän työn määrää (McAfee ja Brynjolfsson 2017).

Kuluttajien tekemä työ on tuttua etenkin sosiaalisesta mediasta ja verkosta, jossa kuluttajat tuottavat tekemisen ilosta sisältöjä Facebookissa, YouTubessa ja myös Googlessa. Vain harva tienaa, eli työ tehdään pääasiassa ilmaiseksi. Samalla käyttäjät luovuttavat alustalle kaupallisesti arvokkaita tietoja yksityiselämästään, ihmissuhteistaan ja liikkumisestaan.

Kuluttajien ja käyttäjien tekemä työ lisääntynee lohkoketjun leviämisen myötä. Monet lohkoketjutyrietykset ovat tuoneet esiin, että asiakkaiden tekemä ilmainen työ Facebookin ja Googlen kaltaisille suuryrityksille on merkittävä epäkohta. Lohkoketjuteknologian kuningasajatuksia onkin tällaisen mikrotyön palkitseminen digitaalisilla kolikoilla ja mikromaksuilla. Tämä on mahdollista, koska lohkoketjuteknologian avulla kaikenlainen arvon siirtäminen on yhtä vaivatonta kuin nykyinen informaation siirtäminen verkossa (Tapscott ja Tapscott 2016).

Niin sanotussa datataloudessa kuluttajat siis ”työskentelevät” myös jättämällä toiminnastaan digitaalisia jälkiä, dataa, jota yhtiöt käyttävät toimintansa kehittämiseen. Henkilökohtaisen datan arvo on noussut ja yritykset ympäri maailmaa kartoittavat henkilökohtaisen datan hyödyntämispotentiaalia (Eisenbeis 2016). Vaikka suurinta osaa ihmisistä ei vielä kiinnosta oman datansa arvo, keskustelu kuluttajien oikeuksien parantamisesta oman datan hallinnan ja hyödyntämisen suhteen on sekin jo alkanut.

Yritykset ja välittäjät eivät siis katoa kokonaan lohkoketjujen myötä, mutta ne menettävät asemiaan suhteessa voimistuvien verkostoihin. Yritykset saavat yhä useammin huomata, että tarvittava tieto tai osaaminen löytyy organisaation ulkopuolelta. Verkostot taas huomaavat yhä useammin, että ne pärjäävät varsin mukavasti myös ilman yrityksiä. Jäljelle jäävät vanhat yritykset ja uudet kasvuyritykset menestyvät ennen kaikkea siksi, että he kykenevät toimimaan yhteistyössä verkostojen kanssa. (ks. McAfee ja Brynjolfsson 2017, 275-276).

Jos verkostot pärjäävät taloudellisestikin hyvin, niiden jäsenet saattavat huomata, että heidän ei oikeastaan tarvitse tehdä perinteistä työsuhteista palkkatyötä, aiemmin esitetyn keskeisen työn tulevaisuuskuvan mukaisesti.

2.5. Johtopäätökset

Tässä raportissa jakamistalous on kuvailtu laaja-alaisena ilmiönä, joka muuttaa työelämää ja joka itse muuttuu lohkoketjuteknologian nousun myötä. Jakamistaloudellinen ajattelu on eri muodossa leviämässä yhä useammalle sektorille ja toimialalle. Kun palveluja ja liiketoimintamalleja kehitetään, on tärkeää pohtia jakamisen, yhteiskäytön, alustojen ja vertaisverkostojen mahdollisuuksia.

Jakamistalous leviää, mutta se myös kumuloituu tietyille toimialoille, kuten matkailuun. Tämä johtuu siitä, että matkailuun vaikuttavat useat jakamistalouden muodot, kuten liikuminen, majoitus ja yksityishenkilöiden tuottamat elämys ja ruokailupalvelut (OECD 2016).

Jakamistalous on 2010-luvun ilmiö, mutta sen tuoma muutos on jo näin vuosikymmenen loppua kohden normalisoitumassa. Kun jakamistaloudellisesta ajattelusta tulee valtavirtaa ja itsestään selvä näkökulma, on todennäköistä, että itse sana häviää kielenkäytöstä. On siis epätodennäköistä, että puhumme jakamistaloudesta vielä 2020-luvulla. Oikeastaan koko ajan on nähty lukuisia avauksia ja uusia toimintatapoja, joissa on samoja piirteitä kuin jakamistaloudessa, vaikka ilmiöiden yhteydessä on käytetty muita sanoja.

Joka tapauksessa jakamistalous on osa mittavaa yhteiskunnallista muutosta, jossa sosiaaliset ja taloudelliset suhteet rakentuvat uudestaan, kun digitalisaatio avaa kuluttajille ja kansalaisille uusia mahdollisuuksia ja toimijuuksia suhteessa yrityksiin ja markkinoihin, sekä julkiseen valtaan (Mäenpää ja Faehnle 2016).

Esimerkiksi Helsinki ei ole mukana suurten kaupunkien jakamistalouden verkostoissa. Helsinki on kuitenkin kansainvälinen edelläkävijä kaupunkilaisten osallistamisen ja avoimen julkisen datan suhteen. Suomessa on myös merkittäviä poliittista kulttuuria uusintavia hankkeita kuten kansalaisaloite.fi. Osallistaminen demokratian lisäämiseksi ei kuitenkaan ole mitenkään yksinkertaista. Vaarana on, että äänekkäimmät saavat kohtuuttoman paljon tilaa keskusteluissa, mikä synnyttää uudenlaista demokratiavajetta. Osallistamisesta tarvitaan myös tutkimustietoa, jota on toistaiseksi hyvin vähän saatavilla.

Keikkatalous yleistyy maailmalla, ja Suomi seuraa viiveellä perässä. Viive johtuu markkinoiden pienuudesta ja matalasta kaupungistumisen asteesta. Suomen työmarkkinat toimivat kansainvälisessä vertailussa erinomaisesti. Siksi Suomen tulisi ottaa tavoitteekseen olla keikkatalouden pelisääntöjen edelläkävijä. Meneillään oleva perustulokokeilu on saanut paljon julkisuutta maailmalla ja toimii hyvänä esimerkkinä kokeilukulttuurin mahdollisuuksista.

Keikkatyön haasteisiin liittyen on tärkeä huomata, että kyseessä ei loppujen lopuksi ole uusi ilmiö. Keskeistä olisikin saattaa yhteen työmarkkinoiden, viranomaisten ja tutkijoiden halussa oleva tietämys. Mallia tulisi hakea aloilta, joilla keikkatyö on jo kauan ollut toimialan normaali osa.

Olennaista on sujuvoittaa liikkumista eri työllistymisen muotojen (ja työttömyyden) välillä. Työttömän täytyy saada tietää miten tuleva keikkatyö vaikuttaa hänen työttömyysturvaansa. Tarvitaan myös pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmien selkeyttämistä. Esimerkiksi työttömänä aloitettu yritystoiminta tulisi nykyistä laajemmin katsoa sivutoimiseksi niin, että se ei johtaisi työttömyyspäivärahojen menetykseen ja kannustaisi siten ottamaan vastaan myös yrittäjämäisiä toimeksiantoja.

On arvioitu, että nykyinen palkkatyö tulee pikkuhiljaa jäämään historiaan, vaikka aikaa siihen voi mennä useita vuosikymmeniä. Keikkatalouden leviäminen näyttää kuitenkin olevan askel siihen suuntaan. Nykyiseen työelämään kanavoidaan paljon henkilökohtaisia ja yhteiskunnallisia ristiriitoja ja jännitteitä. Tärkeää olisikin oppia elämään sekä työn kanssa, että ilman työtä. Siksi ehdotan, että elämänhallintataitojen pitäisi läpäistä kaikki oppisisällöt koulutuksen eri tasoilla. Näihin taitoihin liittyy voimavaralähtöinen ajattelu ja kyky toimia yhä laajenevissa verkostoissa.

On arvioitu, että ansiotyön ja työsuhteiden määrä ja merkitys vähenevät. Vuonna 2050 ihmiset ovat vapaita toteuttamaan itseään erilaisissa verkostoissa ja yhteisöissä. Riskinä näissä visioissa on kahtiajakautunut ja epäoikeudenmukainen työelämä, jossa huippuosajat kykenevät ohjaamaan itselleen kasvavan osan tuloista ja varallisuudesta.

Tutkimukseen perustuva kestävä työn malli toimii oivana viitekehyksenä kestävä keikkatalouden luomisessa (s. 33). Olen, toisin kuin mallin kehittäjä Antti Kasvio, sitä mieltä, että inhimillinen kestävyys on yhtä olennaista kuin ekologinen kestävyys. Ihmiskunnan ja koko planeetan ongelmat ratkaistaan joko ihmisten korvien välissä, tai niitä ei ratkaista lainkaan, ainakaan ihmisen osalta.

Työjärjestelyjen kestävyyttä rakentaessa olennaista on ottaa huomioon, että kestävä työn malli on systeeminen kokonaisuus, jossa kaikki osatekijät, ekologinen, taloudellinen, inhimillinen ja sosiaalinen kestävyys, edellyttävät toisiaan. Esimerkiksi toimintojen saattaminen taloudellisesti kannattavaksi ei vielä riitä takaamaan töiden jatkumista tulevaisuudessa. Mikäli kannattavuuden kehitys tapahtuu inhimillisen tai ekologisen kestävyuden kustannuksella, laiminlyöntien lasku lankeaa ennemmin tai myöhemmin maksettavaksi. Vastaavasti eri töiden ekologista tai sosiaalista kestävyyttä ei voi parantaa hinnalla millä hyvänsä, sillä toimintojen muuttaminen kannattamattomaksi johtaa väistämättä niiden lakkaamiseen. (Kasvio 2014, 123)

Jakamistalouden piireissä on nähdäkseni tehty kaksi virhearviota. Ensimmäinen liittyy omistamiseen. Jakamistaloudessakin joku aina omistaa hyödykkeen, eikä ihmisten suhtautumisessa omistamiseen ole tutkimusnäytön perusteella nähtävissä muutosta. Olennaisin kysymys jakamistaloudessa liittyy siihen, kuka omistaa ja hallinnoi alustaa? Näin alustatalouden aikakaudella monien maailman arvokkaimpien yhtiöiden toiminta perustuu juuri alustan ylläpitämiseen.

Toinen virhe liittyy jakamistalouden ekologiseen kestävyYTEEN. Jakamistalouden taustalla on monessa mielessä ylituotanto ja liikakulutus. Toisin sanoen, ihmiset ovat haalineet itselleen tavaroita, joista he nyt haluaisivat päästä eroon tai vuokrata. Esimerkiksi Airbnb:n välittämät halvat majoitukset lisäävät matkustamista, ja siksi Airbnb on verrattavissa halpalentoyhtiöiden ja internetin läpimurron mahdollistamaan omatoimimatkailun kaltaisiin kuluista lisääviin sysäyksiin. Uberin kaltaiset kyytipalvelut eivät vie matkustajia vain perinteisiltä takseilta, vaan myös ekologisesti paljon kestävämmältä joukkoliikenteeltä. Lisäksi voi sanoa, että jakamistalouden piireissä on usein esitetty uskomus, että jakamisella voi vastustaa hyper-kapitalismia. Kuitenkin esimerkiksi puhe siitä, että oma koti tai vapaa-aika olisi ”vajaakäytössä oleva resurssi” kuulostaa juuri siltä, mitä halutaan vastustaa.

Voi olla, että jakamistalouden suurin arvo piilee siinä, että se haastaa pohtimaan uudelleen, mistä taloudessa perimiltään on kyse. Jakamistalous kyseenalaistaa mielenkiintoisella tavalla monia vakiintuneita totuuksia työn tekemisestä, kuten työn ja vapaa-ajan välisiä eroja, palkkatyön ja yrittäjyyden eroja sekä organisaation sisä- ja ulkopuolella tehtävien töiden rajanvetoa. Tämä on periaatteessa hyvä asia, sillä Suomessa ollaan vielä liian paljon kiinni ajatuksessa, jonka mukaan työ on paikkaan sidottua kokoaikatyötä. Tämä kehitys muuttaa ajan myötä käsityksiämme siitä, mikä on organisaatio, mitä on työ ja miten talous ja yhteiskunta toimivat.

Radikaalin muutoksen tähän tuo lohkoketju, joka on nouseva, mutta vielä keskeneräinen teknologia. Tällä hetkellä puhutaan lohkoketjun kolmannelta sukupolvesta. Toisaalta teknologian kanssa on vielä paljon haasteita. Vaikka alan kasvuyrittäjät pitävät teknologiaa lähes valmiina, tutkijat ja analyytikot arvioivat, että saamme vielä odottaa lohkoketjun läpimurtoa ainakin muutaman vuoden. Haasteita on tekniikan lisäksi ihmisissä. Jopa suuryritysten johtajista moni tuntee lohkoketjuteknologian huonosti. Lisäksi osaavista tekijöistä on jopa huutava pula (Honkanen 2017b).

Lohkoketju tulisikin nostaa keskeiseen rooliin valtion tekoälyä ja alustaloutta koskevissa hankkeissa. Suomeen on muutaman viime vuoden aikana syntynyt useita lohkoketjuteknologian ympärille muodostuneita verkostoja. Niissä on mukana tutkijoita, kehittäjiä ja aktiiviharrastajia sekä tutkimusorganisaatioista että erikokoisista yrityksistä. Myös valtionhallinnon sisään on muodostunut oma verkostonsa. Alan tutkimus- ja kehittämishankkeita ovat rahoittaneet muun muassa Tekes, Suomen akatemia, EU ja yritykset. Varsinaisia läpimurtohankkeita ei globaalissa mittakaavassa ole syntynyt, mutta selvityksen perusteella Suomi ei myöskään ole erityisessä katveessa. (Honkanen 2017b)

Jakamistalouden piireissä lohkoketju on nähty osana ”korjaussarjaa”, jolla päästään eroon Uberin kaltaisista kalliista välikäsistä, monien mielestä jakamistalouden irvikuvista. Lohkoketjulla on myös tarkoitus saada jakamisalusta vankemmin palveluntarjoajien omiin käsiin, mikä antaa hyvät lähtökohdat keikkatalouden työolojen kehittämiseksi.

Koska lohkoketjuteknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa on mitä todennäköisimmin kyse vuosia kestävästä prosessista ja hyvin erilaisten tahojen toimintatapojen ja näkemysten yhteensovittamisesta, olisi perusteltua tarjota tutkittua tietoa prosessin tueksi. Tällaista tietoa saadaan monitieteisellä otteella, jossa mukana on muitakin kuin teknologian asiantuntijoita. Tämän vuoksi on ensiarvoista, että saadaan mukaan tutkijat ja aktiiviharrastajat.

Lohkoketjuteknologia on internetin kaltainen perustavanlaatuinen tekniikka, joka muuttaa yhteiskunnan, talouden ja lainsäädännön rakenteita. Tähän muutokseen kuuluu useita vuosikymmeniä, ja siihen liittyy mittava säädösympäristön muuttaminen. Kuten aina uuden teknologian kynnyksellä, tutkimukseen ja koulutukseen täytyy panostaa. Osallistaminen ja yhteisöjen mukaan saaminen on tässäkin ensiarvoisen tärkeää.

Dataa on kuvattu nykyajan öljyksi. Henkilökohtaisen datan arvo on noussut ja yritykset ympäri maailmaa kartoittavat sen hyödyntämispotentiaalia. Datasta tullaan käymään monta taistelua monella eri areenalla. Kuluttajien ja yhteiskunnan näkökulmasta on kestänyt, että kuluttajien tuottama data siirtyy yksityisen yrityksen omistukseen. Oikeus nähdä oma data ja saada se poistetuksi ei riitä, vaan kuluttajilla tulee oikeus päättää kuka dataa saa käyttää, missä yhteyksissä ja millaisella korvauksella. Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tekoälyyn ja alustatalouteen liittyvät hankkeissa tulisikin ottaa huomioon kansalaisten oikeus hallita omaa dataansa huomattavasti paremmin.

Eräät lohkoketjusovellukset ovat jo luvanneet ratkaista dataan liittyvän ongelma kuluttajien kannalta. Toisaalta selvää ei ole miten ja missä yhteyksissä lohkoketjuun olennaisesti liittyvä tiedon muuttumattomuus mutkistaa dataan liittyvää ongelmakenttää.

Lohkoketju valtaa alaa, halusimmepa sitä tai ei. Ensiarvoisen tärkeää on muistaa, että tekniikka on hyvä renki, mutta huono isäntä. On esimerkiksi varsin epäselvää, onko talouden välikäsien poistaminen aina hyvä asia. Lohkoketjun tuoma mullistus saattaa siten tuoda paljon epävakautta maailmaan.

2.6. Poliittiset suositukset, tavoitteet ja toimenpiteet

1. Suomi pyrkii kestäväen keikkatalouden kansainväliseksi edelläkävijäksi. Keikkatalous laajenee ja tärkeää on työelämän laadun parantaminen ja kestävien työurien rakentaminen.
2. Jakamistalous tulee Suomen kannalta nähdä pääasiassa mahdollisuutena. Tulee huomata, että julkisuudessa esitetyt uhkakuvat perustuvat lähinnä ulkomaisiin kokemuksiin.
3. On tärkeä nähdä, että suurista jakamistalouden alustoista vain Uber ja AirBnB toimivat Suomessa. Tämä merkitsee sitä, että kun Suomessa puhutaan jakamistalouden alustoista, kyseessä ovat useimmiten erittäin pienet yritykset, eivätkä globaalit jättiläiset.
4. Tavoitteena tulee olla, että jakamistalouden yritykset toimivat samojen lakien ja pelisääntöjen mukaan kuin muutkin yritykset.
5. Juridista määritelmää siitä, kuka on ammattimainen elinkeinoharjoittaja ja kuka satunnainen palveluntarjoaja tulee selkeyttää. Mikrotason toimijoilla tulee olla kevyemmät säännöt.

6. Juridista määritelmää siitä, kuka on työntekijä ja kuka on yrittäjä, tulee selkeyttää. Kaikkien yhteiskunnan laitosten ja instituutioiden tulee käyttää samaa määritelmää.
7. Kehitetään työttömyysturvalainsäädäntöä niin, että helpotetaan keikkatyöläisten liikkumista työttömyysjaksojen, palkkatyön ja yrittäjämäisten toimeksiantojen välillä.
8. Työttömän tulee saada tietää miten tuleva keikkatyö vaikuttaa hänen työttömyysturvaansa. Ratkaisuna tähän ongelmaan voisi olla työttömyyskassalta pyydettävä ennakkolausunto, jossa kysymys ratkaistaisiin ennakkollisesti.
9. Selkeytetään pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmiä. Työttömänä aloitettu yritystoiminta tulisi nykyistä laajemmin katsoa sivutoimiseksi niin, että se ei johtaisi työttömyyspäivärahojen menetykseen ja kannustaisi siten ottamaan vastaan myös yrittäjämäisiä toimeksiantoja.
10. Työttömien aktiivimallia muutetaan niin, että myös aikapankin kaltainen vaihtotyö kelpaa työsuoritteeksi.
11. Veronkannon helpottamiseksi kehitetään ”veroappi”, eli helppokäyttöinen digitaalinen sovellus, jonka avulla sekä työn teettäjä, että työn suorittaja voivat helposti maksaa veronsa ja velvoitteensa. Tällä toimenpiteellä torjutaan harmaata taloutta.
12. Verotuksen kannalta tavoitteena tulee olla, että verot maksetaan siinä maassa missä liiketoiminnallinen arvo tuotetaan. Tätä tavoitetta on syytä ajaa etenkin EU-tasolla.
13. Perustulokokeiluja ja muita perustuloon liittyviä selvityksiä on syytä jatkaa.
14. Yhteiskunnan tehtävänä on pitää huolta jakamistalouden työn suorittajista, työelämän laadun parantamisesta ja kestävien työurien luomisesta.
15. Esimerkiksi alustojen palvelusopimusten täytyy olla riittävät selkeät niin, että työn suorittaja ymmärtää mihin hän sitoutuu.
16. Alustatyön suorittajille kuuluu itsestään selvästi yhdistymisvapaus. Tätä oikeutta ei mikään alustan tekemä palvelusopimus voi kumota.
17. Yrittäjäyyskoulusta tulisi koulutuksen eri tasoilla lisätä ja laajentaa niin, että siinä käsitellään myös jakamistalouden työtä ja osuuskunnissa tehtyä työtä.
18. Erityisesti ammattikoulutuksessa tulisi myös lisätä elämänhallinnan taitojen opetusta. Tulevaisuuden työelämässä toimitaan eri rooleissa ja asemissa, ja urakehitys ja sosiaaliturva ovat yhä enemmän työntekijän omalla vastuulla. Elämän tulee pysyä tasapainossa myös silloin kun työtä ei ole.
19. Lohkoketjun osalta valtion pitäisi asettaa itselleen selkeä tavoite. Mitä valtio voi ja haluaa tehdä lohkoketjun avulla? Mitä riskejä lohkoketju tuo mukanaan valtiolle?

20. Tarvitaan lisää tutkimukseen perustuvaa tietoa lohkoketjuista. Myös lisää koulutusta tarvitaan. Lohkoketju tulisi nostaa keskeiseen rooliin valtion tekoälyä ja alustaloutta koskevissa hankkeissa.
21. Valtion tulisi hyödyntää lohkoketjuteknologian ympärille muodostuneita verkostoja. Niissä on mukana tutkijoita, kehittäjiä ja aktiiviharrastajia sekä tutkimusorganisaatioista että erikokoisista yrityksistä.
22. Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tekoälyyn ja alustatalouteen liittyvissä hankkeissa tulee ottaa huomioon kansalaisten oikeus hallita omaa dataansa huomattavasti paremmin. Kuluttajien ja yhteiskunnan näkökulmasta on kestävämpää, mikäli kuluttajien tuottama data jää yksityisen yrityksen omistukseen. Oikeus nähdä oma data ja saada se poistetuksi ei riitä, vaan kuluttajilla tulee oikeus päättää kuka dataa saa käyttää, missä yhteyksissä ja millaisella korvauksella.
23. Valtion tulee itsekkin pyrkiä soveltamaan jakamistalouden periaatteita omistuksiinsa nähden. Jos valtion omaisuutta, esim. kiinteistöjä, voidaan avata kansalaisten käyttöön, näin tulee tehdä. Valtionhallinnon kaikilla tasoilla tulee selvittää, miten eri laitokset voivat toimia jakamistalouden periaatteiden mukaisesti. Hyvä malli on varaamo.hel.fi.
24. Eduskunnan omia toimintatapoja suhteessa sen käyttämiin asiantuntijoihin tulee muuttaa niin, että ne sopivat paremmin yhteen jakamistalouden kanssa. Eduskunnan tulisi kerätä tietoa asiantuntijatyön joukkoistamisella. Tähän tarvitaan sopivia digitaalisia työkaluja. Hyvä malli on solved.fi.
25. Eduskunnan järjestämien asiantuntijaseminaarien ja työpajojen tulee perustua keskusteluun ja vuorovaikutukseen, ei esitelmien pitämiseen. Tarvittaessa tulee käyttää fasilitointia keskustelun ohjaukseen.

Lähteet

- Corporaal, G.F., & Lehdonvirta, V. (2017). Platform Sourcing: How Fortune 500 Firms are Adopting Online Freelancing Platforms. Oxford Internet Institute: Oxford.
- Dufva, Mikko ym. (2017) Kohti jaettua ymmärrystä työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 33/2017.
- Euroopan komissio (2016) Yhteistyötaloutta koskeva eurooppalainen toimintasuunnitelma. Lehdistötiedote. Saatavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2001_fi.htm
- Euroopan komissio (2018) Euroopan komissio käynnistää EU:n lohkoketjuteknologian seurantakeskuksen ja foorumin. Lehdistötiedote. Saatavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-521_fi.htm
- Faehnle, M ym. (2016) Jakamistalous ja verotus: Eväitä yhteiskunnalliseen keskusteluun. Helsinki: Arcada working papers. Kirjoittajaryhmä: Maija Faehnle, Hilma Immonen, Pasi Mäenpää, Mats Nylund ja Tomas Träskman.
- Gopalkrishnan, Asha ja Nylund, Mats (2014) Crowdsourcing in Media. Helsinki: Arcada working papers.
- Graham, M., Hjorth, I., Lehdonvirta, V. (2017). Digital labour and development: impacts of global digital labour platforms and the gig economy on worker livelihoods. Transfer: European Review of Labour and Research. 23(2) 135-162.
- Graham, M. 2018. The Rise of the Planetary Labour Market. New Statesman. Jan 29, 2018.
- Graham, M. and Woodcock, J. 2018. Towards a Fairer Platform Economy: Introducing the Fairwork Foundation. Alternate Routes. 29. 242-253.
- Harmaala, M. ym. (2017) Jakamistalous. Alma Talent. Kirjoittajaryhmä: Minna-Maari Harmaala, Tuija Toivola, Maija Faehnle, Petri Manninen, Pasi Mäenpää ja Mats Nylund.
- Hellsten, Jari (2018) Alustatalous työlain kouriin. Blogi. Saatavissa: http://www.finunions.org/ajankoh-taista/blogi?226_m=2858
- Hill, Steven (2016a). Fluch und Segen Handelsblatt 40/2016 Saatavissa: <http://steven-hill.com/handelsblatt-course-and-blessing-how-germany-can-play-a-leading-role-in-the-new-high-tech-era/> (25.3.2016)
- Hill, Steven (2016b) 10 Steps to Repair American Democracy. Sausalito, CA: PoliPointPress
- Honkanen, Petri (2017a) Lohkoketjuteknologian lupaus. Ammattikorkeakoulu Arcada 2017.
- Honkanen, Petri (2017b) Lohkoketjuteknologia – Luottamuksen koodi hajautuneessa yhteiskunnassa. Kalevi Sorsa säätiö, Impulsseja- sarja 2017.
- Howe, Jeff (2008) Crowdsourcing: How the Power of the Crowd is Driving the Future of Business. Random House Business
- Huws, Ursula & Joyce, Simon (2016). Crowd Working Survey. Size of UK's 'Gig Economy' revealed for the first time. University of Hertfordshire. Saatavissa: <http://www.feps-europe.eu/assets/a82bcd12-fb97-43a6-9346-24242695a183/crowd-working-survey.pdf>
- Huws, Ursula & Joyce, Simon (2016). Crowd Working Survey. Size of Sweden's 'Gig Economy' revealed for the first time. University of Hertfordshire. Saatavissa: <http://www.feps-europe.eu/assets/3f853cec-1358-4fb4-9552-274b55e05ecf/crowd-working-survey-sweden.pdf>

- ITSET (2016) Itsensätyöllistäjien yhteistyöryhmä lausunto selvityshenkilöille 22.11.2016. Saatavissa: https://www.journalistiliitto.fi/wp-content/uploads/old/lausunto_tyottomyvysturvajarjestelman_muutos-tarpeita_selvittaville_selvityshenkiloille.pdf
- Kasvio, Antti (2014). Kestävä työ ja hyvä elämä. Helsinki: Gaudeamus.
- Lehdonvirta, Vili (2017) The online gig economy grew 26% over the past year. Blogiteksti. Oxford Internet Institute. Saatavissa: <http://ilabour.oii.ox.ac.uk/the-online-gig-economy-grew-26-over-the-past-year/>
- Eisenbeis, Uwe, Hamberger, Anja & Bohne, Andrea (2016) Trust in Success Potential of revenue Models from an Investor Perspective. An Analysis of Revenue Models and Revenue Type Combinations of German E-Business Start-ups. Teoksessa: Disruption In Media Industries: Management And Education Challenges, 347-366. IMMAA Conference in Seoul, Korea, 27-30 October 2016.
- Mannermaa, Mika (2008) Jokuveli: Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. Helsinki: WSOYpro.
- Makkonen, Juho (2017) Suomalaiset jakamistalousalustat vuonna 2017. Blogiteksti 8.10.2017. Saatavissa: jakamistalous.fi.
- Mulcahy, Diane (2016) The Gig Economy. Amacom.
- Mäenpää, Pasi ja Faehnle, Maija (2016) Kaupunkiaktivismi voimavarana. Kvartti 3/2016. Saatavissa: <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/kaupunkiaktivismi-voimavarana>
- Nurmela, Juha (2017) Tilastojen laadun ja ajantasaisuuden parantaminen kuluttajietiedonkeruulla ja kumppaneille niiden tarvitsemää tietoa. Muistio 6.11.2017.
- Nylund, Mats (2016) Jakamistalous Suomessa. Esitys Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan järjestämässä jakamistalouden seminaarissa.
- Nylund, Mats ja Immonen, Hilma: Pennit revittävä irti tiestä. Teoksessa: Helander, Mika, Levä, Ilkka, Saksela-Bergholm, Sanna (toim.). Työaikakirja. Into 2017.
- OECD (2016) Tourism Trends and Policies. Saatavissa: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8515041e.pdf?expires=1519038000&id=id&accname=guest&checksum=68EA9D6908CA20BE2A64850ED262BDB7>
- Pärnänen, Anna: Työn tekemisen tavat 2000-luvulla – tapahtuiko rakenteellisia muutoksia? Työelämän tutkimus 13(3) – 2015.
- Raijas, Anu (2017) Referaatti tutkimuksesta: European Commission 2017: Exploratory study of consumer issues in online peer-to-peer platform markets.
- Rouvinen, Petri & Kenney, Martin (2015). Tervetuloa uusi työ. Talouselämä (23): 35-37.
- Rifkin, Jeremy: The Zero Marginal Cost Society. St. Martin's Griffin 2014.
- Rifkin, Jeremy: Työn loppu. WSOY 1995.
- Smorto, Guido (2018) Protecting the weaker parties in the platform economy. In: Davidson, N, Finck and Infranca (eds) Handbook on law and regulation of the sharing economy. Julkaistaan.
- Steinmetz, Katy (2016) Exclusive: See how big the gig economy really is. Time 6.2.2016.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. 13 2017, 4. Jakamistalous: internetin majoitus ja kyytipalveluiden käyttö ja tavarakauppa . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.1.2018].

- Suominen, Juha (2017) Koulu Palveluna -kokeilu: Haukilahden Lukion uusien ja vanhojen tilojen vertailuanalyysi. Osaraportti JOT-hankkeeseen. Aalto yliopisto.
- Suoranta, Anu (2017) Työssä ilman työsuhdetta. Esitelmä Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän iltakoulussa 23.2.2017.
- Tapscott, Don & Tapscott, Alex (2016) Blockchain revolution. How the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world. New York: Portfolio/Penguin
- TEM (2015) Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2/2015.
- TEM (2017a) Jakamistalous Suomessa 2016. Nykytila ja kasvunäkymät. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2017. Saatavissa: [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79253/TEM-
rap_9_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79253/TEM-rap_9_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1)
- TEM (2017b) Jakamistalouden säädösympäristö: Haasteet ja kehittämistarpeet. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 44/2017. Saatavissa: [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160356/TEM-
rap_44_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160356/TEM-
rap_44_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- TEM (2017c) Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 13. Saatavissa: julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79272/TEMjul_13_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- TuVM (2017) Tulevaisuusvaliokunta. Valiokunnan mietintö TuVM 2/2017 vp. Saatavissa: [https://www.edus-
kunta.fi/Fl/vaski/Mietinto/Sivut/TuVM_2+2017.aspx](https://www.edus-kunta.fi/Fl/vaski/Mietinto/Sivut/TuVM_2+2017.aspx)
- Valtioneuvosto (2013) Matalapalkkatyö Suomessa. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 1/2013. Saatavissa: [http://vm.fi/documents/10616/1093242/R0113_Matalapalkkaty%C3%B6+Suomessa.pdf/b4d0c4c9-e735-
4bb1-9ffd-aad80151a98b?version=1.0](http://vm.fi/documents/10616/1093242/R0113_Matalapalkkaty%C3%B6+Suomessa.pdf/b4d0c4c9-e735-4bb1-9ffd-aad80151a98b?version=1.0)

3. Jakamistalous ja alustatyö -työpajaan kutsuttujen asiantuntijoiden politiikkasuositukset

Tähän lukuun on kerätty tulevaisuusvaliokunnan Jakamistalous ja alustatyö -työpajaan osallistuneiden asiantuntijoiden kirjalliset kommentit. Asiantuntijoita pyydettiin miettimään, miten työn muutos ohjautuisi hyvään tai välttäisi huonoa sekä siihen liittyen fokusoidaan (2 – 3 ehdotusta) ja konkretisoimaan Nylundin selvityksessä esille nousseita toimenpidesuosituksia.

3.1. Inka Hassinen

Neuvotteleva virkamies, STM

Mitä julkisen vallan pitäisi tehdä, jotta työn muutos ohjautuisi hyvään tai välttäisi huonoa?

1) Yhtenäistetään työskentelyyn liittyvää kriteeristöä ja määritellään yhtenäiset rajat, joiden ylityessä tulee huolehtia lakisääteisistä velvoitteista.

Yksi keskeinen uusiin työnteon muotoihin liittyvä haaste on oikeudellinen epävarmuus. Jakamistaloudessa toimivalle voi olla epäselvää, mikä hänen asemansa on esimerkiksi työoikeuden, sosiaaliturvan, verotuksen ja erilaisten vastuukysymysten näkökulmasta. Eri järjestelmissä samat käsitteet voivat saada erilaisen sisällön tai tulkinnan, ja kussakin lainsäädännössä on omat kynnysarvonsa ja rajansa. Epävarmuus säännösten soveltuvuudesta ei kannusta työntekoon ja saattaa johtaa harmaan talouden lisääntymiseen. Säännösten monimutkaisuus aiheuttaa myös toimijoille ylimääräistä selvitystyötä ja hallinnollista taakkaa.

Tilanteen selkeyttämiseksi tulisi pyrkiä yhtenäistämään eri lainsäädännössä käytettyjä käsitteitä, kriteereitä ja rajoja, joiden ylityessä toimija on velvollinen suorittamaan erilaisia velvoitteita. Toimijoille tulisi olla etukäteen selvää, miten työhön liittyvät velvoitteet tulee hoitaa ja mitä seurauksia työnteolla on. Tässä yhteydessä olisi hyvä ratkaista, miltä osin satunnaiselle yksityishenkilön harjoittamalle toiminnalle asetetaan samoja velvoitteita kuin ammattimaiselle toiminnalle, ja onko mahdollista määritellä ammattimaisen toiminnan ja satunnaisen ei-ammattimaisen toiminnan välinen raja.

2) Kehitetään palveluja, joiden kautta voi hoitaa kaikki työn suorittamiseen liittyvät velvoitteet

Nykyllä lainsäädännössä on lähtökohtana, että perinteisessä palkkatyössä työnantaja hoitaa työntekijän puolesta monia lakisääteisiä velvoitteita, kun taas yrittäjä huolehtii itse velvoitteiden hoidosta. Itsensätyöllistäjien ja alustatyön lisääntyessä nykyistä useampi yksityishenkilö joutuu ottamaan vastuuta omista velvoitteistaan.

Työhön liittyvien velvoitteiden hoitaminen voi olla hankalaa erityisesti yksityishenkilöille. Uusien työnteon muotojen osalta voi olla epäselvää, mitä sääntelyä ja määräyksiä työhön sovelletaan, ja velvoitteiden hoitaminen edellyttää ilmoituksia ja yhteydenottoja useiden eri viranomaisten kanssa.

Lakisääteisten velvoitteiden hoitamisen tulisi olla yksinkertaista ja helppoa. Tätä varten tulisi kehittää palveluja, joiden kautta yksittäinen toimija voi hoitaa kaikki työn suorittamiseen liittyvät velvoitteensa. Palvelujen kautta olisi myös mahdollista tarjota kootusti tietoa oikeuksista ja velvollisuuksista.

3) Kehitetään sosiaaliturvajärjestelmää siten, että oikeus sosiaaliturvaan määräytyy samoin periaattein riippumatta siitä, missä asemassa työ on tehty.

Tulevaisuudessa yhä useamman työura voi koostua erilaisista vaihtelevista työprojekteista perinteisen säännöllisen kokopäivätyön sijaan. Toimeentulo voi muodostua useista erilaisista tulovirroista ja työuralla saatetaan toimia yhtäaikaisesti sekä yrittäjänä että työntekijänä.

Jotta sosiaaliturva voidaan tulevaisuudessa taata myös pirstaleisen työuran tekeville henkilöille, tulisi sosiaaliturvajärjestelmästä pyrkiä poistamaan tarpeettomat eri työnteon muotoihin perustuvat jaottelut. Lainsäädäntöä tulisi kehittää joustavammaksi siten, että se tunnistaisi uudet työnteon muodot ja mahdollistaisi liikkumisen eri työmuotojen välillä. Sosiaaliturvajärjestelmässä tulisi olla mahdollista lukea yhteen kaikki työ, ja sosiaaliturvan tulisi kattaa kaikesta työstä riippumatta siitä, missä asemassa työ on tehty (yrittäjä, freelancer, työntekijä tms.).

3.2. Antti Kasvio

YTT, dosentti

Mitä julkisen vallan tulisi tässä tilanteessa tehdä, jotta työn muutos ohjautuisi hyvään tai välttäisi huonoa?

1) Päivitetyn kokonaisanalyysin tekeminen meneillään olevasta työelämämuutoksesta

Suomen talous ja työllisyys ovat viime kuukausina kehittyneet tavoilla, jotka lisäävät uskoa perinteisen täystyöllisyysyhteiskunnan paluun mahdollisuuksiin. Samaan aikaan kuitenkin oppivan keinoilyn nopea kehittyminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia työn tuottavuuden oleelliseen kohottamiseen ja ihmistyön korvaamiseen yhä vaativammassa tehtävissä. Lisäksi se tarjoaa mahdollisuudet alustatalouden sovellusten ja uusien työn tekemisen muotojen kehittämiseen tavoilla, jotka asettavat monet perinteiset liiketoiminnot kasvavien kilpailupaineiden eteen.

Eräs keskeinen ongelma on kansainvälisten jättyyritysten saavuttama hallitseva asema keinoilyn sovellusten ja niiden käyttämien alustojen kehittelijöinä sekä suurten tietokantojen

omistajina. Tämä tarjoaa mahdollisuuden kansalaisten käyttäytymisen ohjaamiseen tavoilla, joita ei voida enää pitää asianmukaisina. Uusiin työn tekemisen tapoihin liittyy myös monia sosiaalisia epäkohtia, ja ne vievät pohjaa nykyisiltä hyvinvointiyhteiskunnan rahoitusmahdollisuuksilta. Isoja kysymyksiä ovat lisäksi työelämän ulkopuolelle jäämisen aiheuttama syrjäytyminen sekä tulevien työnteon muotojen yhteensopivuus ekologisen kestävyyden vaatimusten kanssa. Esimerkiksi itseohjautuvuutensa ansiosta paljon kiinnostusta herättäneen lohkoketjutekniikan haittapuolena on sen valtava energiankulutus.

Ehkä pakottavin tarve nykyisten kasvu- ja työllisyystavoitteiden uudelleenarviointiin nousee nimenomaan siitä, että toimintojemme jatkuvan laajentumisen on tiedostettu ylittävän jo hyvin vaarallisesti planeettamme kantokyvyn äärimmäiset rajat.

On siis olemassa selvä tarve nykyisten työnteon tapojen ja toimeentulojärjestelyjen järjestelmätasoiseen uudelleenarviointiin siitäkin huolimatta, että samaa aihetta on käsitelty myös tulevaisuusvaliokunnan toimeksiannosta monesti aiemminkin.

Suomella ja muilla pohjoismaisilla yhteiskunnilla on työelämäinstituutioidensa kehittyneisyyden ansiosta hyvät edellytykset uudenlaisten kestävien työnteon kulttuurien rakentamiseen. Toisaalta Pohjoismaat ovat kiinnittyneet hyvin vahvasti perinteisiin palkkatyön ja siihen pohjautuvan sosiaaliturvan instituutioihin. Parhaisiin ratkaisuihin työelämän uudistamisessa päästään muutosten huolellisen analyysin sekä saavutetun ymmärryksen pohjalta käytävän demokraattisen keskustelun ja päätöksenteon kautta.

2) Keinojen etsiminen luottamuksen parantamiseksi jakamistalouden eri toimijoiden välillä

Pohjoismaiset yhteiskunnat erottuvat vertailututkimuksissa poikkeuksellisen korkean luottamuksen yhteiskuntina. Myös jakamistalous perustuu pitkälti luottamukseen resursien jakamisen eri osapuolten välillä. Luottamus ei kuitenkaan toimi aina riittävän hyvin; esimerkiksi Pariisissa jouduttiin äskettäin lopettamaan autojen yhteiskäyttöprojekti muun muassa käytön jälkeen siivottomaan kuntoon jätettyjen ajoneuvojen vuoksi. Myös uusiin työnteon muotoihin osallistuvia on joskus käytetty hyväksi tavoilla, jotka ovat saaneet jakamistalouden näyttämään asianomaisten silmissä ennemmin riistotaloudelta.

Ongelmia voidaan pyrkiä vähentämään kartoittamalla tähän saakka kertyneitä epäluottamuksen kokemuksia ja niiden taustalla olevia tekijöitä sekä etsimällä keinoja luottamussuhteiden palauttamiseksi. Ensijainen keino on eri osapuolten keskinäinen dialogi. Joissakin tapauksissa tuloksiin pääsy edellyttää kuitenkin myös yhteiskunnan harjoittamaa aktiivista valvontaa ja sääntelyä.

3) Erilaisten työnteon muotojen joustava yhteensovittaminen

Nykyisissä pohjoismaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa saatetaan kokea uhkana se, että perinteisiin työsuhteisiin hakeutumisen sijasta työikäiset käyttävät entistä enemmän aikaa erilaisiin jakamistalouden aktiviteetteihin. Tuolloin tavoitteiksi asetettujen työllisyysasteiden saavuttaminen ei välttämättä onnistu, ja osa työpanoksista voi karata myös verottajan ulottumattomiin.

Työttömiin kohdistetut aktiivisuusvelvoitteet voidaan nähdä eräänä keinona hillitä tämänkaltaista 'hävikkiä'. Samoja piirteitä on ehkä ajankohtaisessa keskustelussa siitä, onko muikkifestivaaleilla oikeutettua käyttää laajamittaisesti talkootyövoimaa normaalisti palkatun henkilökunnan sijasta.

Ratkaisuksi ongelmaan esitetään usein mahdollisimman selkeän rajanvedon tekemistä eri työnteon muotojen välillä niin, että aina tiedetään minkä lajin työstä on kulloinkin kyse sekä millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia siihen liittyy. Todennäköisesti kuitenkin rajat eri työnteon muotojen välillä muuttuvat koko ajan liukuvammiksi. Tällöin oleellisimmaksi tehtäväksi nousee erilaisten työn tekemisen lajien mahdollisimman joustava yhteensovittaminen. Tämä edellyttää todennäköisesti nykyisen työoikeudellisen ajattelun ja siihen pohjautuvan lainsäädännön melko syvällistä uudistumista.

3.3. Jani Laatikainen

Toimitusjohtaja, SuoraTyö Oy

Mitä julkisen vallan tulisi tässä tilanteessa tehdä, jotta työn muutos ohjautuisi hyvään tai välttäisi huonoa?

Alusta- ja jakamistalouden myötä ihmiset yhä useammin työllistävät itsensä tai työskentelevät samaan aikaan useille työnantajille. Työnantaja ja työntekijä voivat olla eri puolilla maailmaa, eikä työntekijällä välttämättä ole perinteistä työpaikkaa tai työyhteisöä. Työntekijä ei ole vanhaan tapaan "työnantajan omaisuutta", vaan työnantaja vain "lainaa" tekijän osaamista ja työpanosta. Myös muut työnantajat saattavat hyödyntää samanaikaisesti saman tekijän osaamista. Näin työntekijän osaamisen ja työpanoksen arvo kasvavat. Samoin kasvavat hänen vastuunsa työn hankinnasta ja osaamisen ylläpitämisestä.

Järkevästi säänneltynä tämä muutos on sekä työn tekijöille että teettäville suuri mahdollisuus. Ihmisillä on mahdollisuus tehdä työtä aiempaa joustavammin ja monipuolisemmin. Työn syrjään kiinni pääseminen helpottuu, kun osaamisen ja motivaation voi ensin todistaa keikkatyön kautta. Työpanosta tarvitseva yritys, yhteisö tai kotitalous saa oikean osaajan helposti ja sujuvasti, eikä työ jää tekemättä liian byrokratian tai perinteisiin rekrytointeihin liittyvän hitauden vuoksi.

Samalla on kuitenkin huolehdittava, että uudenlaisia työsuhteita turvaa riittävä sääntely, jolla myös keikkatyöntekijöiden oikeudet (ml. eläke- ja muu sosiaaliturva) turvataan. Myöskään osaamisen kehittäminen ei saa jäädä perinteisissä työsuhteissa olevien etuoikeudeksi. Samalla kun vastuu osaamisen kehittämisestä siirtyy aiempaa enemmän keikkatyön tekijälle, digitalisaation avulla voidaan rakentaa kokonaisuuskuva, joka ilmentää tekijän todellista osaamista, ei pelkästään muodollista. Siten voidaan myös ohjata oikeita tekijöitä oikeisiin tehtäviin.

Sääntelyn ja järjestelmien kehittämisen kautta tapahtuva keikkatyön teettämisen ja tekemisen sujuvoittaminen mahdollistavat moniosaajille vapauden hinnoitella osaamisensa markkinaehtoisesti ja rakentaa työuraansa omista lähtökohdistaan. Samalla työllistämisen

helpottaminen työntekijän turvasta tinkimättä luo syrjäytyneille ja syrjäytymisuhan alla oleville mahdollisuuden siirtyä asteittain sosiaaliturvan piiristä ansainnan piiriin.

Historiallisista syistä olemme ajautuneet tilanteeseen, jossa työmarkkinoita säätelevän lainsäädännön kehittäminen on poliittisesti hyvin hankalaa ja halutut uudistukset joko pysähtyvät tai kutistuvat jäaden vaikutuksiltaan varsin vaisuiksi. Työelämä on kuitenkin muuttunut ja tulee lähitulevaisuudessa muuttumaan niin radikaalisti, että työlainsäädäntö on pystyttävä tuomaan nykyaikaan seuraavan hallituskauden aikana.

1) Sosiaaliturvaa ja työelämän lainsäädäntöä on tarkasteltava yhtenä kokonaisuutena, jossa työsuhteiden moninaisuus huomioidaan

Uusien työn tekemisen muotojen kannalta keskeinen haaste on nykyisen lainsäädännön perusolettama, jonka mukaan työ tehdään yhdessä, toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa. Sen päättyessä alkaa toinen pitkä työsuhte. Toisena työlainsäädännön haasteellisenä perusolettamana on, että työnantajana on aina yritys. Näistä lähtökohdista seuraa useita ongelmia.

Ensinnäkin oletus vain yhdestä samanaikaisesta työsuhteesta synnyttää työmarkkinoille jäykkyyttä, joka on omiaan ehkäisemään osaamisen jakamista jo markkinoilla olevien alustojen avulla. Toisena ongelmana on, että pienimuotoinen osaamisen jakaminen, kuten lyhyet työkeikat, tapahtuvat useimmiten joko kokonaan tai osittain harmaan talouden piirissä, kun lainsäädäntö ei tee niihin liittyvien verovelvoitteiden hoitamista riittävän helppoksi. Kolmantena haasteena lainsäädäntö ei tunnista, että merkittävä osa erityisesti keikkaluontoisesta työstä tehdään yhdistyksissä ja kotitalouksissa eikä yrityksissä, joissa työskentelyä ajatellen koko lainsäädäntö on rakennettu.

Lisäksi työn suorittajan henkilökohtaisen riskinoton tulisi olla aina tietoista ja yrittäjyyteen päättymisen työntekijän oma valinta. Lainsäädännön tulisi siis paremmin huomioida keikkatyön tekeminen myös työsuhteisena. Keikkatyön tekemisen ei tule johtaa yrittäjyyteen, jollei yrittäjyys ole ihmisen oma tahtotila.

Työlainsäädännön tulisikin olla sellaista, ettei työsuhteen kestolla tai satunnaisuudella ole merkitystä. Tekemällä erilaisiin työsuhteisiin työllistämistä helpompaa parannamme väistämättä myös työllistymisen mahdollisuutta ja vähennämme rakenteellista työttömyyttä.

Tulevaisuuden työelämässä pidemmät työsuhteet, keikkatyöt, opiskelu ja itsensä työllistäminen limittyvät yhä useamman kohdalla. Sekä työelämän lainsäädännön ja työehtosopimusten että sosiaaliturvan pitäisi huomioida tämä muutos ja mahdollistaa nykyistä joustavampi työelämä. Tämä edellyttää, että työelämän sääntelyä ja sosiaaliturvaa tarkastellaan ja kehitetään yhtenä kokonaisuutena.

Kokonaisuuden pitää edistää uusien palvelumallien syntymistä sekä uuden teknologian, digitalisaation ja uusien liiketoimintakonseptien käyttöönottoa. Viranomaisjärjestelmien tulisi olla rajapinnoiltaan sellaisia, että työtä välittävät yksityiset palvelut voivat kytkeytyä niihin helposti. Näin voitaisiin myös tuottaa merkittävästi kustannustehokkaammin palveluja ja järjestelmiä, joiden kehittämisestä nykyisin vastaa julkishallinto.

Vuonna 2019 käyttöön otettavan Kansallisen tulorekisterin myötä henkilöverotus Suomessa ottaa jättimäisen harppauksen kohti digitaalisen maailman kärkeä. On erittäin tärkeää ymmärtää, että tulorekisteri on vain järjestelmä, joka toimii mahdollistajana kokonaisvaltaisille uudistuksille. Mikäli jätämme työläinsäädännön sekä työttömyys- ja sosiaaliturvan lainsäädännön uudistukset lähinnä kosmeettisiksi, menetämme tämän ainutlaatuisen mahdollisuuden nousta monimuotoisen työelämän kansainväliseksi edelläkävijäksi.

Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että työelämän lainsäädännön tulisi ottaa kattavasti huomioon eri työehtosopimusten alaisten töiden tekeminen useassa työsuhteessa samanaikaisesti. Nykyinen lainsäädäntö antaa tähän jo suhteellisen kattavan mahdollisuuden, mutta useita yhtäaikaista työsuhteita tekevien kohdalla sääntely on monilta osin hyvin epäselvää ja aiheuttaa tehottomuutta.

Toimivia ja kattavia työntekijän turvaverkkoja ei tule jakamistalouden paineen alla purkaa tai monimutkaistaa. Järjestelmiin tulee luoda joustavuutta, jolla monimuotoinen uusi työ on mahdollista samalla, kun sosiaalisen suojelun rakenteet ovat täysinmittaisesti toiminnassa. Sosiaalisen suojelun rakenteet olisi säädettävä joustaviksi myös liikuttaessa työttömyyden, osaamisen kehittämisen ja eri muotoisen työllisyyden välillä. Joustava siirtymä työttömyyden ja työllisyyden välillä purkaisi dikotomista jakoa työttömiin ja työllisiin.

2) Alustataloutta pitää säännellä, mutta kasvun mahdollisuuksia liikaa rajoittamatta

Erityisesti ulkomailta käsin toimivien työn jakamisen alustojen sääntely on tulevaisuudessa avainroolissa. Mikäli tätä sääntelyä ei hoideta tehokkaasti, voi markkinoille syntyä epäterve kilpailuasetelma, jossa ulkomaisten alustojen kautta ostettu työ on huomattavasti työsuhteista työtä halvempaa, kun työtä suorittavan henkilön eläke- ja/tai sosiaaliturvasta tingitään.

Suomella on mahdollisuus olla alustatalouden edelläkävijä työn jakamiseen liittyvässä sääntelyssä. Alustatalouden negatiivinen lieveilmiö on harmaa talous, mutta tätä on mahdollista vähentää tekemällä veroasioiden hoitamisesta mahdollisimman helppoa yhteistyössä alustatalouden toimijoiden kanssa. Kansallisen tulorekisterin kehitystyössä on äärimmäisen tärkeä ottaa huomioon, että voimme tarjota myös ulkomailta operoiville alustoille helpon ja joustavan tavan tuloista ilmoittamiseen.

Käytännön esimerkkinä edelläkävijyydestä voisi olla ulkomaisen rekisteröimättömän työnantajan toiminnan mahdollisuus. Tällaisessa tapauksessa ulkomaille rekisteröity yhtiö voisi ostaa Suomesta työtä suomalaisen sääntelyn alla toimivan alustatalouden toimijan kautta. Tällöin Suomessa tapahtuva työ verotettaisiin Suomessa.

Suomi voisi edellä mainitulla esimerkillä erottua kansainvälisesti työllistämisen helppoudella. Esimerkiksi suomalainen osaaja voisi työllistyä kansainväliseen yritykseen sujuvasti suomalaisen työllistämisalustan kautta. Suomessa asuva ihminen saisi työpaikan ja verotulot jäisivät Suomeen toisin kuin nykyisin suomalaisen työskennellessä ulkomaalaiselle yritykselle, jolla ei ole toimintaa Suomessa. Ymmärrettävästi tämä synnyttäisi keskustelua synnytetyn arvonlisän verotuksesta, mutta jo nykyisellään kansainväliset yhtiöt varsin kattavasti suunnittelevat kokonaisverotustaan globaalissa skaalassa. Työllistämisen helppous ja asiantuntijatyön hyvä saatavuus toimisivat myös houkuttimena kansainvälisille investoinneille.

3.4. Jussi Salokangas

OTM

Mitä julkisen vallan tulisi tässä tilanteessa tehdä, jotta työn muutos ohjautuisi hyvään tai välttäisi huonoa?

Ehdotukset:

- **Työntekijä voi saada maksuttoman viranomaisia ja työnantajaa/työntekijää sitovan lausunnon työoikeudellisesta asemasta, joka sitoo kaikkialla lainsäädännössä. Työntekijän ja yrittäjyyden rajanveto tehtävä pelkästään työsopimuslain 1:1 § perusteella, eikä eri lainsäädännöissä tulkita työntekijä/työnantaja asemaa eri tavalla.**
- **Työttömyysturvan rahoitus tulisi selvittää uudelleen. Ansiosidonnainen työttömyysturva tulisi ulottaa työttömälle riippumatta onko henkilö jäänyt työttömäksi yritystoiminnasta vai työsuhteisesta työstä.**

Perustelut

Jakamistalous luo monelle pääsyn työelämään, esimerkiksi maahanmuuttajille, oman yrityksen kautta. Jakamistaloudessa on vaara kahdenlaisista työmarkkinoista, joissa toinen työntekijä noudattaa lainsäädännön vaatimuksia ja toinen työntekijä saa kilpailuetua siitä, ettei hän huolehdi lainkaan velvollisuuksistaan. Lainsäädännön näkökulmasta työntekijöiden tulisi olla samankaltaisessa asemassa riippumatta työntekemisen muodosta.

Suomessa työtä tehdään joko yrittäjänä tai työsopimussuhteessa, eikä lainsäädännössä ole välimuotoa. Suomessa on voimassa yksi liberaaleimmista työlainsäädännöistä sen suhteen, tehdäänkö työtä yrittäjänä vai työsuhteisena. Esimerkiksi korkein hallinto-oikeus on verotuksellisessa ratkaisussa katsonut, että yrityksen talouspäällikkö voi toimia yrittäjänä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa Kalifornian osavaltioissa ja Isossa-Britanniassa Uber-kuljettajat ovat katsottu työsuhteisiksi työntekijöiksi eivätkä toimeksiantosuhteessa oleviksi. Ranskassa ja Australiassa Uber-kuljettajat ovat taas toimeksiantosuhteisia. Yrittäjällä ei ole eläkevakuutus- tai sosiaaliturvan maksajaa, vaan viime kädessä menot maksetetaan perusturvalla.

Työntekijän asema voi olla toisenlainen toisen lainsäädännön osa-alueella. Työttömyysturvaviranomaiset voivat tulkita henkilön yrittäjäksi, vaikka hänellä olisi työsopimus. Veroviranomaiset voivat katsoa henkilön työsuhteiseksi jälkikäteen, vaikka henkilö olisi myynyt arvonlisäverollista palvelua toimeksiantajalle. Tämä aiheuttaa sen, että henkilö jää usein ilman työttömyysturvaa tai häneltä peritään taannehtivasti arvonlisäverovähennykset takaisin.

Työntekijä voi riitauttaa työnantajan kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksensa ja vaatia työlainsäädännön perusteella maksettavia korvauksia. Käytännössä tämä tarkoittaisi asian viemistä yleiseen tuomioistuimeen, jossa asianajokulut ovat tuhansia euroja ja jossa todennäköisesti tehtävä työ päättyisi riitautuksen vuoksi. Tällaiset oikeudenkäynnit ovat harvi-

naisia, sillä hävinnyt osapuoli pääsääntöisesti maksaa toisen osapuolen oikeudenkäyntikulut, joten taloudellinen riski yksittäiselle työn suorittajalle on merkittävä eikä moni ryhdy prosessiin. Kukaan muu kuin työsuorittaja ei pysty katsomaan toimeksiantosuhdetta työsuhteiseksi.

Tämä aiheuttaa hankaluuksia etenkin jakamistalouteen, jossa alustan tarjoajalla on valmiina joustamattomat ”ota tai jätä” sopimusehdot, sillä työn kysyntä palveluissa yleensä ylittää tarjonnan ja toimeksiantajalla on merkittävä ylivalta.

Toimeksiantosopimuksen alla toiminen tarkoittaa sitä, että yrittäjän eläkevakuutusmaksujen oikea taso laiminlyödään tai että työttömyyttä ei vakuuteta työttömyyskassassa, sillä näissä maksuissa on helpointa säästää, jos maksettava korvaus ei ole asianmukainen. Tämä kuitenkin tarkoittaa myös sitä, että ko. henkilöt eivät ole rahoittamassa yhteistä järjestelmää.

Henkilöllä ei myöskään ole oikeutta saada työttömyysturvaa, kun hän toimii päätoimisena yrittäjänä. Päätoimisen yrittäjyyden käsitettä ei ole määritetty selvällä tavalla. Päätoimiseksi katsotaan henkilö, joka ei pysty ottamaan vastaan kokoaikatyötä. Käytännössä tämä aiheuttaa ongelmia, sillä moni ei miellä tekevänsä työtä yrittäjänä (vaan työntekijän asemassa), ja jolloin työttömyysetuuksien saanti estyy.

Toisaalta on kysyttävä, että onko oikein, että valtio tukee työvoimanmuotoa, jossa toimeksiantajat saavat epäsuoraa valtiontukea käyttämällä joustavinta työvoimaa ja jonka maksajaksi tulevat välillisesti veronmaksajat eri sosiaalietuuksien muodossa.

Tämän vuoksi olisi tärkeää, että henkilö voisi saada sitovan ennakkollisen lausunnon viranomaiselta, joka poistaisi taloudellista epävarmuutta alustataloudesta.

3.5. Anu Suoranta

VTT, työehtoasiantuntija

Mitä julkisen vallan tulisi tässä tilanteessa tehdä, jotta työn muutos ohjautuisi hyvään tai välttäisi huonoa?

Politiikkatoimenpidesuosituksen tavoite: Mahdollistaa yhtäältä yhteiskunnalle vero- ja sosiaaliturvavarannon kerryttäminen työsuorituksista ja toisaalta työn suorittajan ja työn välittäjän/alustan (ja mahdollisesti myös työn ostajan) osallistumisen maksajana yhteiskunnan varannon kerryttämiseen. Toimenpidesuosituksen julkilausuttuna tavoitteena on estää työn välittäjien/alustojen ja työn suorittajien keskinäinen hintakilpailu alaspäin ja näin haluta yhteiskunnan vero- ja sosiaaliturvavarannon suuruutta. Osallistumalla yhteiskunnan rahoitukseen työn suorittaja on yhtäältä maksaja, mutta samalla myös yhteiskunnan sosiaalisen suojelun saaja. Tämä rakentaa yhteiskunnan rahoituspohjaa, luottamusta ja yhteiskuntarauhaa ja järjestelmä on yksilöiden kannalta ennakoitava.

Tässä politiikkatoimenpide-ehdotuksessani tarkoitan keikka- ja alustatalouden työntekijällä/työn suorittajalla sekä itsensätyöllistäjällä sellaista palkkatyösuhteen ulkopuolella tehtävän työsuorituksen tekijää, joka ei ole tehnyt aktiivista yrittäjävalintaa eli, joka ei työskentele toiminimellä tai yhtiömuodossa. Jatkossa keikka- ja alustatalouden työntekijällä/työn suorittajat sekä itsensätyöllistäjät rinnastettaisiin täysimääräisesti palkansaajiin kaikissa viranomaistoimissa ml. sosiaaliturvassa. Sovellettavaksi tulisivat mm. sukupuolten yhdenvertaisuuteen tähtäävät säädökset. Käytännössä palkansaajuuteen rinnastaminen voidaan tehdä työsopimuslain työsuhdetta määrittelevällä laajenuksella, jolla työnantajasta/työn teettäjistä/alustasta riippuvaisessa ja alisteisessa asemassa oleva työn suorittaja rinnastetaan palkansaajaan.

Palkansaajaan rinnastamisesta seuraa, että keikka- ja alustatalouden työntekijöillä/työn suorittajalla sekä palkkatyösuhteen ulkopuolella erilaisissa itsensätyöllistämisen muodoissa työn tekijöiden työn hinnoittelun suojelemiseksi syntyy oikeus neuvotella kollektiivisesti työnteon hinnasta ja työn ehtoista. Kollektiivisen neuvottelun mahdollistamiseksi työtä välittävä alusta/työn teettäjä on velvollinen nimeämään neuvottelujen sopijaosapuolen (kotimaisen) edustajan, jolla on myös valta solmia sopimuksia.

Politiikkasuosituksen toteuttamishaaste: Käytännössä yhteiskunnan on kyettävä työtä välittävien alustojen ja muiden työn ostojen rahaliikenteen ja sopimustoiminnan reaaliaikaiseen kontrollointiin.

3.6. Juhana Venäläinen

FT, Itä-Suomen yliopisto

Mitä julkisen vallan tulisi tässä tilanteessa tehdä, jotta työn muutos ohjautuisi hyvään tai välttäisi huonoa?

1) Parantaa keikkatyötä koskevan sääntelyn ja siihen pohjautuvan päätöksenteon selkeyttä, ennakoitavuutta ja läpinäkyvyyttä

Jos pidetään tavoiteltavana tai joka tapauksessa todennäköisenä työelämän kehityssuuntana sitä, että tulevaisuudessa yhä useampi koostaa toimentulonsa useista erilaista tulovirroista (jotka voivat olla esimerkiksi palkkaa, työkorvausta, yrittäjätuloa, vuokratuloa ja erilaisia tulonsiirtoja; ja joiden kombinaatio voi vaihdella jopa päivästä toiseen), työn sääntelyjärjestelmää ja siihen pohjautuvia viranomaiskäytäntöjä tulisi käydä läpi ja varmistaa kohta kohdalta, ettei työn tekijälle koidu järjestelmän monimutkaisuudesta, ennakoimattomuudesta tai byrokraloukuista aiheutuvia riskejä toimeentulon jatkuvuudelle, ja että työhön ryhtymiselle ei ylisääntelyn kautta luoda negatiivisia kannustimia. Tämä koskee erityisesti työttömyysturvaa sekä sosiaalivakuutusjärjestelmää laajemmin.

Jakamis- ja alustatalous eivät tässä suhteessa muodosta kokonaan uutta tai erillistä ongelmakenttää, vaan pikemminkin tuovat esiin samoja dilemmoja, joita on aiemmin käsitelty mm. itsensätyöllistäjien, freelancereiden sekä apurahataiteilijoiden ja -tutkijoiden kanalta.

Jotta työn tekeminen uuden työn ideaalikuvaan olisi turvallista ja kannustavaa, tavoitteena tulisi olla ”norminpurku lattiatasolla”: itsenäiseen keikkatyöhön ryhtymisen pitäisi olla mahdollisimman helppoa ja suoraviivaista, ja itsenäisen tulonhankinnan vaikutukset esimerkiksi sosiaalietuuksiin, verotukseen ja eläkekertymään pitäisi olla vaivatta selvittävissä. Prosessia pitäisi mallintaa nimenomaan työntekijälähtöisesti eikä vain nykyisen sääntelyjärjestelmän asettamasta rakenteesta käsin. Vastaavasti työntekijän vastuulle jäävän raportoinnin ja velvoitteiden suorittamisen tulisi olla mutkatonta. Esimerkiksi tapauksissa, jossa työntekijälle tulee alustatalouden kautta veronalaista tuloa, josta maksaja ei ole pidättänyt ennakonpidätystä, työntekijän tulisi voida itse raportoida nämä tulot ja maksaa veronsa kuukausitasolla verkkopalvelussa. Laajemminkin verotusmenettelyä ja sen ”käyttöliittymää” saattaisi olla tarpeen käydä läpi itsenäisten keikkatyöläisten näkökulmasta.

Sääntelyjärjestelmän pitäisi joustaa ja tukea ihmisten omaehtoista tulonhankintaa nopeastikin muuttuvissa olosuhteissa. Rajanvetotapauksissa (esim. yritystoiminnan tulkitseminen pää- tai sivutoimiseksi työttömyysturvapäätöksessä) tulkinnallista riskiä ei pitäisi säilyttää työntekijän kannettavaksi, vaan työntekijälle tulisi antaa aikaa reagoida työnteon olosuhteiden muutosten johdosta muuttuviin viranomaistulkintoihin. Byrokratialoukkujen välttämiseksi tärkeää on myöskin, että työntekijöiden muuttuviin tilanteisiin liittyvät selvityspyynnöt eivät uhkaa toimeentulon jatkuvuutta.

2) Palkkatyön ja yrittäjyyden välisen kategorisen rajan purkaminen

Kun jakamistalouden ja keikkatalouden kaltaiset uudet työn tekemisen kentät kasvattavat merkitystään, työn ja yrittäjyyden erottelun purkaminen läpi sääntelyjärjestelmän tulee entistä ajankohtaisemmaksi. Alustatalouden yhteydessä käytyä keskustelua ”kolmannesta työn muodosta” tai aiempaa keskustelua itsensätyöllistäjistä ei tulisi tulkita niinkään tiettyjen työelämäilmioiden ”epätyypillisyyden” näkökulmasta vaan osoituksena siitä, että työnlainsäädäntöön historian saatossa rakentunut jyrkkä erottelu yrittäjyyden ja palkkatyön välillä vastaa yhä heikommin työn tekemisen moninaisia muotoja. Sellaiset piirteet kuten riskinotto, itsenäisyys, epävarmuus tai tosiasiallinen sidonnaisuus yhteen toimeksiantajaan voivat liittyä yhtä hyvin yritysmuodossa (esimerkiksi ns. toiminimiyrittäjänä), digitaalisessa alustataloudessa tai palkkatyösuhteissa freelancerina tehtyyn työhön. Työn juridisen muodon yhteys työn tosiasiallisiin piirteisiin on usein epäselvä, mutta silti työn kategorisoinnilla voi olla dramaattinen merkitys työntekijälle käytettävissä olevien turvaverkkojen kannalta.

Toisin kuin joskus esitetään, nämä uuden työn kategorisointiin liittyvät ongelmat eivät koske vain tietotyötä tai muuta itsenäistä asiantuntijatyötä, vaan yhtä lailla – vaikka toki eri tavoin – myös matalasti palkattua suorittavaa työtä kuten siivous- ja kuljetuspalveluja.

Olennaista on huomata, että alusta-/jakamis-/keikkatalouden työntekijät eivät välttämättä kaipaakaan kaikkia palkkatyösuhteeseen liittyneitä piirteitä (kuten direktio-oikeutta tai jäykkää työaikalainsäädäntöä), sillä juuri työn itsenäinen ja joustava luonne on monien itsenäistä keikkatyötä tekevien kannalta työn mielekkyyttä ja työhyvinvointia kasvattava tekijä. Työn tekemisen ja teettämisen tapojen kontrollin sijaan olisikin olennaista pyrkiä siihen, että verrattain heikossa neuvotteluasemassa olevat keikkatyöläiset ja mikroyrittäjät saadaan otettua sellaisten toimeentulon jatkuvuutta tuottavien hyvinvointivalttiollisten turvaverkkojen piiriin, jotka vastaavat nykyisin palkansaajalla olevaa asemaa.

Yrittäjä/palkansaaja-dikotomian ohella myös työllinen/työtön-kahtiajaon purkamista tulee jatkaa siirtyen askelittain kohti mallia, jossa työtulojen ja tulonsiirtojen yhdistäminen on entistä joustavampaa (vrt. työttömyysturvan suojaosan korotus v. 2014 sekä eri perustulomallit).

3) Ei-liiketaloudellisen jakamistalouden suojaaminen ylisääntelyltä sekä yhteiskunnallisia hyötyjä tuottaviin jakamistalouden muotoihin osallistumiseen kannustaminen

Kapeasti ymmärretyn talouden kentän ulkopuolelle tai rajamaille asemoituvaan yhteistoimintaan tulisi suhtautua vähintään yhtä suopeasti tai sallivamminkin kuin kaupallisten alustojen varaan rakennettuun jakamistalouteen. Sääntelyä ei pitäisi kehittää pelkästään BKT:ssä mitattavan talouskasvun tai työpaikkojen näkökulmasta, vaan sääntelyn pitäisi tunnistaa ja tunnustaa myös ihmisten omaehtoinen yhteistoiminta, joka sijoittuu formaalien työmarkkinoiden ulkopuolelle ja jonka tavoitteena ei välttämättä ole voitontavoittelu tai edes rahamääräinen tulonhankinta. Ei-kaupallisen jakamistalouden kohdalla tulisi varmistaa sääntelyn kautta, että pelko esimerkiksi työttömyysetuuden menettämisestä ei esitäisi ihmisiä ryhtymästä omaehtoiseen yhteistoimintaan.

Aikapankeissa tehdyn työn (osittainen) tulkitseminen veronalaiseksi v. 2013 ja tästä seurannut velvoite suorittaa ei-rahamääräisestä palvelusten vaihdosta euromääräistä veroa on varoittava esimerkki tapauksesta, jossa jakamistalouden piiriin liittyvän, laajalti ”ei-taloudellisen” (ts. tarkemmin ei-rahavälitteisen) sosiaalisen vaihtoyhteisön toimintaedellytykset heikentyivät liiallisen sääntelyn myötä. Valtiollisesta perspektiivistä jakamis- ja alustatalouden kentän kehittymistä ei pitäisikään tarkastella vain yritystoiminnan mahdollistamisen kannalta, vaan myös tunnistaa jakamistalouden alkuperäiseen eetoksen liittyvät eitaloudelliset tavoitteet kuten yhteisöllisyys, ekologisuus, hyvinvointia lisäävä yhteiskäyttö sekä resurssitehokkuus.

Verolainsäädännössä ja työttömyysturvalainsäädännössä on varmistettava, ettei ei-rahavälitteiselle jakamistaloudelle aseteta esteitä esimerkiksi toiminnan mittakaavaan nähden kohtuuttomien raportointivelvoitteiden myötä. Päinvastoin tällaiseen toimintaan osallistumiselle voitaisiin rakentaa positiivisia kannustimia. Dokumentoitu jakamistalouteen osallistuminen voitaisiin esimerkiksi tulkita ”aktiivisuudeksi” ja rinnastaa työllistymistä edistäviin palveluihin työttömyysturvapäätöksissä.

Julkisella vallalla voisi olla myös aktiivinen rooli yhteiskunnallisesti hyödyllisiksi katsottujen jakamistalouden muotojen edistäjänä. Esimerkiksi liikennesektorilla jakamistaloutta (ja sitä kautta Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamista) voitaisiin kuljetusliiketoiminnan sääntelyyn liittyvien tekijöiden ohella edistää kehittämällä verotuksellisia tai muita taloudellisia kannustimia autojen täyttöasteen kasvattamiseen. Näin myös vertaistuotantoperiaatteella toimivien jakamisyhteisöjen, kuten epämuodollisten kimpakyytiryhmiä, toiminnan laajuus saattaisi kasvaa.

EDUSKUNTA RIKSDAGEN

ISBN 978-951-53-3679-8 (NID.) • ISBN 978-951-53-3680-4 (PDF)
ISSN 2342-6594 (PAINETTU) • ISSN 2342-6608 (VERKKOJULKAISU)